

SAFİYYUDDİN EL-HİLLÎ'NİN EL-KAFİYETU'L-BEDÎ'İYYESİ

Yahya SUZAN

Doç. Dr., Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, yahya.suzan@dicle.edu.tr.

Aziz YAVUZ

Doktora öğrencisi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Arap Dili ve Belağatı).

Geliş Tarihi/Received:

29.09.2018

Kabul Tarihi/Accepted:

05.12.2018

e-Yayım/e-Printed:

31.12.2018

ÖZ

Safiyuddîn el-Hillî, Memlûk döneminin önemli şairleri arasında yer almaktadır. Kendi çağını en iyi şekilde temsil eden el-Hillî, nebevî methiyeler başta olmak üzere şiir türlerinde pek çok manzume nazmetmiştir. Onun bu manzumeleri hacimli bir divan oluşturmuş ve daha sonra bu divan neşredilmiştir. Yapılan çalışmada, bu şairin hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve bedîyyât türünde nazmedilen ilk kaside sayılan *el-Kafiyetu'l-Bedî'iyye fi'l-Medaihi'n-Nebeviyye* adlı manzumesi incelenmiştir. Ayrıca çalışmanın sonuna, söz konusu manzume ve onun Türkçe tercümesi eklenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Arap Edebiyatı, Bedî'iyye, Bedî'iyyât, Safiyuddîn el-Hillî, el-Kafiyetu'l-Bedî'iyye, Bedî' Sanatları

SAFİ AL-DİN AL-HİLLÎ'S AL-KAFİYYAH AL-BADİ'İYYAH

ABSTRACT

Safi Al-Din Al-Hilli is one of the most important poets of the Mamluk period. Al-Hilli, who represents his own age in the best way, has many poems in poetry genres, especially eulogies for the prophet. His poems created a voluminous poetry book (diwan) and later this book was published. In the study, Safi Al-Din Al-Hilli's life, his literary personality, his works and his poem which was called *Al-Kafiyah al-Badi'iyyah fi al-Madaih an-Nabaviyyah* was the first eulogium that was written in the Badi'iyyat genre were studied. At the end of this study was added this eulogy and his turkish translate.

Key Words: Arabic Literature, Badi'iyyah, Badi'iyyat, Safi al-din al-Hilli, al-Kafiyah al-Badi'iyyah, the arts of badi'

Giriş

Çoğulu bedî'iyyât (بديعيات) olan bedî'iyye (بديعية) kelimesi, بدع kökünden türetilen bedî' (بديع) sözcüğünün müennes sığasıdır. Bu sözcük ise söz konusu kökten فعیل vezninde türemiş bir mübalağa kipidir. Bu da lügatte "bir şeyin ilk olması, yeni, eşsiz, benzeri icat edilmeyen, eşsiz yaratan" gibi manalara gelmektedir.¹

Bedî sanatları ile nazmettiği kasideyi "bedî'iyye" olarak adlandıran Safiyuddîn el-Hillî (ö. 750/1349), bedî'iyye sözcüğüne ıstılah manasını veren ilk kişi olmuştur. Ondandır gelenler de bir nazım türü olan bedî'iyyâtı tanımlamaya çalışmışlardır. Ancak bu tanımların her birinin, efradını câmi ağıyarını mani birer tanımlama olduğu söylenemez. Bununla birlikte, bir kasidenin "bedî'iyye" olarak addedilmesi için, onun bazı özelliklere haiz olması gerektiğine dair ortak bir vurgu vardır. Bunlar, her

¹ İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukerrem, *Lisânu'l-'Arab*, Beyrut, tsz., VIII, 6-7.

beytin en az bir bedî sanatı içermesi, kafiyesinin kesreli mîm olması, “Basît” bahrinde olup en az yüz beyitten oluşması ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) methine dair nazmedilmesidir.² Dolayısıyla denilebilir ki bedîyyât, her beyti en az bir bedî sanatı içeren, “Basît” vezinli ve genellikle kafiyesi kesreli mîm olan, çoğunlukla da Hz. Peygamber’in (s.a.v) övgüsüne dair nazmedilen uzun kasidelerdir.³

Araştırmacılar, bedîyyât nazım türünün niçin ve ne zaman ortaya çıktığı ve öncüsünün kim olduğu konularını da ele almışlardır. Bu türün ortaya çıkış sebeplerine bakıldığında, bunda birçok faktörün etkili olduğu görülmektedir. Bunların başında, belagatte ve nebevî methiyelerde eser telif etme arzusu, nazmedilen bedîyyeler vasıtasıyla Hz. Peygamber’e tevessül edip onun şefaatinde isteme ve hastalıklardan şifa bulma arayışı, şöhrete ulaşma çabaları, muâraza nazmetme isteği, kendi şiirsel maharetlerini sergileme temennisi, toplumun bedîyyata gösterdiği büyük teveccühe mazhar olma arzusu, el-Bûsîrî (ö. 840/1436) ile başlayıp el-Hillî ile devam eden rüyada Hz. Peygamber’i görüp onun övgüsüne nail olma isteği gibi sebepler gelmektedir.⁴

Araştırmacılar, bedîyyâtın öncüsü konusunda, ‘Alî b. ‘Usmân b. ‘Alî Suleymân Emînuddîn es-Suleymânî el-Erbilî (ö.670/1271),⁵ İbn Câbir el-Endulusî (ö.779/1377)⁶ ve Safiyyuddîn el-Hillî (ö.750/1349)’nin⁷ isimleri üzerinde durmuşlardır. Dolayısıyla bedîyyât türünün nasıl ve ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak genel kanıya göre bedîyyâtın öncüsünün Safiyyuddîn el-Hillî olduğu görülmektedir.⁸

1.Hayatı

el-Hillî’nin tam adı ‘Abdulâzîz b. Serâyâ b. ‘Alî b. Ebî’l-Kâsım b. Ahmed b. Nasr b. Ebî’l-İzz b. Serâyâ b. Bâkî b. ‘Abdillâh b. ‘Urîd es-Sinbisî et-Tâî el-Hillî’dir.⁹ Künyesi Ebû’l-Fadl, lakabı ise Safiyyuddîn’dir. O, doğduğu yer olan Hille’ye nispetle Safiyyuddîn el-Hillî ismi ile meşhur olmuştur.¹⁰

el-Hillî, Irak’ta, Bağdat ile Kûfe arasında yer alan Dicle nehrinin kenarındaki Hille’de, 5 Rebîulâhîr 677 (27/8/1278)’de doğmuştur.¹¹ Şair, Yemenli büyük Kahtân kabilesinin bir kolu olan et-Tayy kabilesinin es-Sinbis koluna mensup olan zengin bir ailede dünyaya gelmiştir. el-Hillî’nin hem annesi hem babası es-Sinbis kabilesindedir. Bu, ailesi ile övünürken şairin nazmettiği bazı beyitlerden de anlaşılmaktadır.¹²

el-Hillî’nin çocukluk dönemi hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Onun eğitimi ve hocaları hakkında herhangi bir bilgiye rastlanılmasa da eserlerinden iyi bir eğitim aldığı görülmektedir. Şiirlerinden de onun Kur’ân-ı Kerîm ve dini ilimleri okuduğu, sarf, nahiv, hadis, fıkıh ve tarih eğitimi aldığı görülmektedir.¹³

Hille’nin idaresini yürüten el-Hillî’nin kabilesi ile Benû Fadl kabilesi arasında Hille idaresi hakkında çekişmeler yaşanmıştır Bu çekişmeler neticesinde, şairin Hille valisi olan dayısı Safiyyuddîn b. Mehâsin, mescitte namaz kıldığı esnada, Benû Fadl kabilesine mensup bir şahıs tarafından öldürülmüştür. Bu hadise, el-Hillî’nin hayatının da dönüm noktası olmuştur. O, bu olaydan çok etkilenmiş ve dayısının intikamının alınmasını istemiştir. Nitekim iki kabile arasında 700/1301 yılının başlarında, Bağdat’a yakın ez-Zûrâ’ mevkiinde yaşanan çatışmaya kendisi de katılmıştır. Bu çatışmadan

² ‘Alî Ebû Zeyd, *el-Bedî’iyât fi’l-Edebi’l-‘Arabî*, ‘Âlemu’l-Kutub, Beyrut, 1983, s. 47.

³ *Aynı eser*, s. 46; Mahmûd Rızk Selîm, *‘Asru Selâtini’l-Memâlik*, Mektebetu’l-Âdâb, Kahire, 1965, II, s. 179; Gâzî Şebîb, *Femû’l-Medîhi’n-Nebevî fi’l-‘Asri’l-Memlûkî*, Mektebetu’l-‘Asriyye, Beyrut, 1998, s. 93; Ahmed İbrâhîm Mûsâ, *es-Sıbbu’l-Bedî’ fi’l-Lugâti’l-‘Arabîyye*, Dâru’l-Kâtibi’l-‘Arabî, Kahire 1969, s. 372; Bekrî Şeyh Emîn, *el-Belâgatu’l-‘Arabîyye fi Seobiha’l-Cedîd*, Dâru’l-İlm li’l-Melâyîn, Beyrut, 1998, III, 11-12; Hulûsi Kılıç, “Bedîyyât”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1992, V, 323; M. Edip Çağmar, *Edebi Açıldan Arapça Mevlîdler*, Avrasya Yayınları, Ankara, 2004, s. 33-34; Yahya Suzan, “Arap Şiirinde Muhammes ve Tahmîs”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 70.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. ‘Alî Ebû Zeyd, *a.g.e.*, s. 32-39; İzzet Marangozoğlu, *Arap Edebiyatında Bedî’ ve Bedî’ iyyât*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2005, s. 58-61.

⁵ es-Seyyid ‘Alî Sadrüddîn b. Ma’sûm el-Medenî, *Envaru’r-Rebî’ fi Enva’i’l-Bedî’*, thk. Şâkir Hâdî Şukr, Matba’atu’n-Nu’mân, Nəcəf, 1968, I, 31-32.

⁶ Zekî Mubârek, *el-Medâihu’n-Nebeviyye fi’l-Edebi’l-‘Arabî*, Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabîyye, Kahire tsz., s. 169.

⁷ İbn Câbir el-Endulusî, *el-Hulletu’s-Siyerâ fi Medîhi Hayri’l-Verâ*, (Muhakkik Mukaddimesi), thk. ‘Alî Ebû Zeyd, ‘Âlemu’l-Kutub, Beyrut, 1985, s. 7.

⁸ Bekrî Şeyh Emîn, *a.g.e.*, III, 19.

⁹ İbn Hacer el-‘Askalânî, *ed-Dureru’l-Kâmine*, Dâru’l-Cil, Beyrut 1993, II, 369; es-Safedî, Selâhuddîn Halîl b. Aybek, *A’yânu’l-‘Asr ve A’vânu’n-Nasr*, thk. ‘Alî Ebû Zeyd, Nebîl Ebû ‘Aşme, Muhammed el-Mev’ad, Mahmûd Sâlim Muhammed, Dâru’l-Fikr, Dimaşk, 1998, s. 68-69; Kehhâle, ‘Umer Rîdâ, *Mu’cemu’l-Muellifîn*, Dâru Sâdır, Beyrut, 1977, V, 247; en-Necefi, ‘Abdülhuseyn Ahmed el-Emînî, *el-Gadîr fi’l-Kitâb ve’s-Sunne*, Dâru’l-Kutubi’l-İslâmiyye, Tahran, 1366, VI, 42.

¹⁰ ‘Allûş, Cevâd Ahmed, *Şi’ru Safiyyiddîn el-Hillî*, Matba’atu’l-Me’ârif, Bağdat, 1959, s. 48.

¹¹ el-Hillî, Safiyyuddîn, *Şerhu’l-Kâfiyyeti’l-Bedî’iyye fi ‘Ulûmi’l-Belâğa ve Mehâsinu’l-Bedî’*, (Muhakkik Mukaddimesi), thk. Nesîb Neşâvî, Dâru Sâdır, Beyrut, 1992., s. 11; İbn Hacer el-‘Askalânî, *a.g.e.*, II, 369; el-Kutubi, Muhammed b. Şâkir, *Fevâtu’l-Vefâyât*, thk. İhsân ‘Abbâs, Dâru Sâdır, Beyrut, tsz., II, 335; İbn et-Tağriberdî, Cemâluddîn Ebû’l-Mehâsin Yûsuf el-Atâbekî, *en-Nucûmu’z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve’l-Kâhire*, Dâru’l-Kutub, tsz., X, 238; es-Safedî, *a.g.e.*, s.71; Ahmed Hasan ez-Zeyyât, *Târîhu’l-Edebi’l-‘Arabî*, Dâru Nahda, Kahire tsz., s. 406; ‘Allûş, *a.g.e.*, s. 47; *Edebu’l-Hille*, thk. Sabâh Nûrî el-Mezrûk, Merkez Bâbil li’l-Dirâsâti’l-Hadâriyye ve’t-Târîhiyye, Bağdat, 2012, s. 46; eş-Şevkânî, Muhammed b. ‘Alî b. Muhammed, *el-Bedru’t-Tâlî*, thk. Muhammed Hasan Hallâk, Dâru İbn Kesîr, Dimaşk-Beyrut, 2006, I, 397; ez-Ziriklî, Hayruddîn, *el-A’lâm*, Dâru’l-İlm li’l-Melâyîn, Beyrut, 1980, IV, 17-18; Kehhâle, *a.g.e.*, V, 247; el-Necefi, *a.g.e.*, VI, 51; Bâşâ, ‘Umer Mûsâ, *Târîhu’l-Edebi’l-‘Arabî el-‘Asru’l-Memlûkî*, Dâru’l-Fikri’l-Mu’âsir, Beyrut, 1989, s. 275; ‘Alî Ebû Zeyd, *a.g.e.*, s. 71; ‘Umer Ferrûh, *Târîhu’l-Edebi’l-‘Arabî*, Dâru’l-İlm li’l-Melâyîn, Beyrut, 1989, III, 772; Mustafa Kılıç, “Hillî, Safiyyuddîn”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, XVIII, 41.

¹² el-Hillî, Safiyyuddîn, *Dîvân*, thk. Kerem el-Bustânî, Dâru Sâdır, Beyrut, tsz., s. 18-19; ‘Allûş, *Şi’ru Safiyyiddîn el-Hillî*, s. 45-47.

¹³ ‘Allûş, *a.g.e.*, s. 83-85.

sonra, düşmanları tarafından hedef seçilen el-Hillî, Hiletu Bâbil ve Hiletu'l-Feyhâ' olarak nitelendirdiği vatanı Hille'den ayrılmak zorunda kalmıştır. 701/1302 yılında daha önce ticaret maksadıyla gittiği Halep, Şam ve Mısır gibi merkezlerden biri olan Mardin'e giderek Artuklu Emirliğine sığınmıştır. Artuklu Sultanı el-Meliku'l-Mansûr Necmuddîn Gâzî b. Artuk (ö.712/1311), bu genç şairi iyi karşılamış ve onu himayesine almıştır.¹⁴

el-Hillî, el-Meliku'l-Mansûr'a sığındığı ilk yılda, doksan günlük bir süre zarfında, onu methetmek için yirmi dokuz kasideden oluşan *Dureru'n-Nuhûr fî Medhi'l-Meliki'l-Mansûr* adında bir divan nazmetmiştir. Şair, divanını ayrıca *el-Artukiyyât* olarak da adlandırmıştır. el-Mansûr'un beğenisini kazanan ve daha yirmi beş yaşına bile basmayan bu genç şair, onun meclislerinde yer almaya başlamıştır. Hatta el-Mansûr, 702/1303 yılında Erbil Kalesi'ne yaptığı seferde genç şairi de yanında götürmüştür.¹⁵

el-Hillî'nin şiirleri büyük ilgi görmeye başlamış, dilden dile dolaşmıştır. Şair, büyük bir şöhret kazanmıştır. Endişeleri ve korkuları yatışan el-Hillî, sadece şiir nazmetmekle yetinmemiş, çok sevdiği iş olan ticaret ile de meşgul olmuştur. Başka kentlere ve mekânlara intikal etmeye başlayan şair, bu sayede servetini arttırmıştır.

el-Hillî, son Eyyûbî emirliği olan Hamâ'yı sık sık ziyaret etmiştir. Eyyûbî hanedanından Hamâ Emiri el-Meliku'l-Mueyyed Ebû'l-Fidâ 'Îmâduddîn İsmâ'îl b. el-Efdal Eyyûb (ö.732/1331) ile tanışma fırsatı bulup onunla iyi ilişkiler kurmuştur. Ona methiyeler nazmeden el-Hillî, bunun karşılığında bolca hediyelerle ödüllendirilmiştir. Şair, el-Meliku'l-Mueyyed'in ölümünden sonra emir olan oğlu el-Efdâl ile de iyi ilişkilerini sürdürmüştür.¹⁶

Artuklu emiri el-Meliku'l-Mansûr'un ölümünden sonra yerine geçen oğlu el-Meliku's-Sâlih (ö.765/1364) de babasının yaptığı gibi el-Hillî'ye büyük değer vermiştir. Onu meclislerinden eksik etmemiş, çokça ikramlarda bulunmuştur. el-Hillî de bağlılığını, nazmettiği methiyeler ile göstermiştir. Sık sık Halep, Hamâ, Dimâşk, Bağdat gibi merkezlere uzun seyahatler gerçekleştiren¹⁷ el-Hillî, bu süre zarfında da el-Meliku's-Sâlih'e methiyeler nazmedip göndermeye devam etmiştir. Bu nedenle olmalı ki Corci Zeydân (ö. 1914) onu “Artuklu devletinin şairi” olarak nitelemiştir.¹⁸

el-Hillî, 723/1323 yılında hac ibadetini yerine getirmek üzere Mardin'den ayrılmıştır.¹⁹ Medine'ye gelen şair, burada Resûlullâh'a bir methiye nazmetmiştir.²⁰ el-Hillî'nin hayatının bu dönemi hakkında çelişkili rivayetler bulunmaktadır. Bir rivayete göre o, Mardin'den hac ibadetini yerine getirmek için ayrılmış, hac farızasını eda ettikten sonra da Mısır'a gitmiştir.²¹ Bunun dışında, onun daha önce Mısır'a gitmek için Mardin'den ayrıldığı, Şam'daki yaşamın kendisini cezbetmesi nedeniyle uzun süre orada kaldığı ve Şam'dan Mısır'a gitmek için ayrıldığı da rivayet edilmektedir.²² İbn Şâkir el-Kutubî (ö.764/1363), onun 726/1324 yılında Mısır'a girdiğini belirtmektedir.²³ Selâhuddîn es-Safedî (ö.764/1363) ise onun 726/1324 yılında Mısır'a geldiğini söyledikten sonra “Zannederim iki kez Mısır'a geldi” demektedir.²⁴ İbn et-Tağrıberdî (ö.874/1470) de onun iki kez Kahire'ye (Mısır'a) geldiğini söylemektedir. Ancak geliş tarihleri, kalma süreleri ve Mardin'e dönüş tarihi hakkında bilgi vermemektedir.²⁵

el-Hillî, Mısır'da ünlü şair ve edebiyat tarihçisi Selâhuddîn es-Safedî, ünlü şair Cemâluddîn b. Nubâte el-Mısri (ö.768/1366) gibi İslam tarihinde önemli yer edinmiş şahsiyetlerle ve Memlûk sultanı Sultan Muhammed b. Kalâvûn (ö.741/1341) ile tanışmıştır.²⁶ Sultan Kalâvûn'a methiyeler nazmeden el-Hillî, onun beğenisini kazanmış ve onun tavsiyesi ve yardımıyla divanını on iki bölüm şeklinde onun sarayında tamamlamıştır.²⁷

el-Hillî, Mısır'dan Mardin'e dönmüştür. Bu dönüşün hangi tarihte gerçekleştiği bilinmemektedir. Aslında hayatının bu döneminde de bir muamma söz konusudur. Onun Mardin'de ne kadar kaldığı, Bağdat'a mı yerleştiği, yerleştiyse ne zaman yerleştiği hakkında bilgi bulunmamaktadır.²⁸

el-Hillî'nin hayatını inceleyen kaynaklar, onun ölüm yeri ve tarihi hakkında ihtilâf hâlinindedir. Bazı kaynaklarda, onun 750/1349 yılında Mardin'de vefat ettiği belirtilmektedir.²⁹ Bazı kaynaklarda ise onun 752/1351 yılında Bağdat'ta vefat ettiği ifade edilmektedir.³⁰ Ama çoğunluğun kabul ettiği görüşe göre, Safiyyuddîn el-Hillî, 750/1349 tarihinde Bağdat'ta vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir.³¹

¹⁴ el-Hillî, *Divân*, s. 140, 280; *Şerhu'l-Kâfiyeti'l-Bedî'iyye*, (Muhakkik Mukaddimesi), s. 11-13; 'Allûş, *a.g.e.*, s. 46, 51-53.

¹⁵ el-Hillî, *Divân*, s. 11; *Şerhu'l-Kâfiyeti'l-Bedî'iyye*, (Muhakkik Mukaddimesi), s. 13-15; 'Allûş, *a.g.e.*, s. 56-57.

¹⁶ 'Allûş, *a.g.e.*, s. 60.

¹⁷ es-Safedî, *a.g.e.*, s. 70.

¹⁸ Corci Zeydân, *Târîhu Âdâbi'l-Lugati'l-'Arabiyye*, thk. Şevkî Dayf, Dâru'l-Hilâl, tsz., III, 140.

¹⁹ 'Allûş, *a.g.e.*, s. 63.

²⁰ el-Hillî, *Divân*, s. 73.

²¹ 'Allûş, *a.g.e.*, s. 63-64.

²² el-Hillî, *Şerhu'l-Kâfiyeti'l-Bedî'iyye*, (Muhakkik Mukaddimesi), s. 15.

²³ el-Kutubî, *a.g.e.*, II, 335.

²⁴ es-Safedî, *a.g.e.*, s. 71.

²⁵ İbn et-Tağrıberdî, *a.g.e.*, X, 238.

²⁶ es-Safedî, *a.g.e.*, s. 70; 'Allûş, *a.g.e.*, s. 70.

²⁷ el-Hillî, *Divân*, s. 12; 'Allûş, *a.g.e.*, s. 68.

²⁸ 'Allûş, *a.g.e.*, s. 81.

²⁹ el-Hillî, *Şerhu'l-Kâfiyeti'l-Bedî'iyye*, (Muhakkik Mukaddimesi), s. 15.

³⁰ es-Safedî, *a.g.e.*, s. 70.

³¹ İbn et-Tağrıberdî, *a.g.e.*, X, 238; 'Allûş, *a.g.e.*, s. 81; *Edebu'l-Hille*, s. 46; Bâşâ, *a.g.e.*, s. 280; Ferrûh, *a.g.e.*, III, 773; Ahmed İbrâhîm Mûsâ, *a.g.e.*, s. 373.

2. Edebî Kişiliği

el-Hillî’nin, çocukluğundan itibaren, şiire büyük bir muhabbet beslediği ve şiire büyük bir tutku ile bağlı olduğu görülmektedir. O, yedi yaşından itibaren şiire ilgi duymaya başlamış ve İmru’ul-Kays (ö.25/645), en-Nâbîga (ö. 604 [?]), Ebû Temmâm (ö.231/846), Ebû Nuvâs (ö.198/813) ve el-Mutenebbî (ö.354/965) gibi büyük şairlerin şiirlerini ezberlemiştir.³² Kendisi, çocukluğunda şiir ile olan bağına şöyle açıklamıştır: “Daha çocukken; yetişkin olmadan önce, şevkin; özlemin nedenlerini biliyordum, şiir nazmetmeye ve ezberlemeye düşkündüm, onun (şiirin) mana ve lafız ilimlerine hâkimdim, şiir nazmediyordum, medih ile kazanç elde etmeyi sevmiyordum.”³³

İbn Şâkir el-Kutubî (ö. 764/1363), onun hakkında şunları dile getirmiştir: “el-Hillî, maktû’a ve uzun kasideler ustası idi. Şair, o maktû’a ve kasidelerle, bahardaki yeryüzü çiçeklerini utandırdığı gibi, gökyüzündeki yıldızların parlaklığını ve güzelliğini de utandırdı. O kasidelerin cilalı lafızları, ballı manaları, güzel oklar ve kınından çekilmiş kılıçlar gibi olan manaları seni coştururdu.”³⁴

İbn Nubâte el-Mısırî ise el-Hillî’nin edebi yönü ile ilgili düşüncesini şu beyitlerle ifade etmiştir:³⁵
(Recez)

يَا سَمَائِيَّ عَنْ رَبِّبَةِ الْحَيْلِيَّ فِي تَنْظِيمِ الْقَمْرِ بِرِضٍ وَرَاضِيَّ أَيْ أَخْكُكُمْ
لِلشُّعْرِ جَلِيَّةً إِنْ ذَلِكَ رَاجِحٌ ذَكَبَ الزَّمَانُ بِهِ وَهَذَا قَمِيٌّ

Ey şiir nazmında, bana el-Hillî’nin mertebesini soran ve hükmüme râzı olan kişi!

Şiirde iki Hillî vardır: O Hillî, daha çok kabul görmüştür ama zaman onu alıp götürmüştür. Bu ise kıymetlidir.

İbn Hacer el-’Askalânî (ö. 852/1449), el-Hillî hakkında “Edebiyata özendi ve tüm şiir sanatlarında mahir oldu” şeklinde görüşü belirtmiştir.³⁶ İbn Tağrıberdî ise onunla ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “Şiir nazmetmede ilerledi. Hz. Peygamber’i meşhur kasidesi *Bedîyye* ile methetti. Kendisinin büyük bir şiir divanı vardır. Şiiri şarkta ve garpta meşhur oldu. O, önemli (fuhûl) şairlerdendir.”³⁷

3. Eserleri

3.1. *Dîvân*

el-Hillî, el-Melik en-Nâsır Muhammed b. Kalâvûn’un sarayında onun teşviki ve desteği ile şiirlerini bir divanda toplamıştır.³⁸ Şair bu divanını alfabetik sıra yerine, içeriğe göre on iki bölüm şeklinde düzenlemiştir. Bu eserin dört yazma nüshası, 535, 1269, 1399 ve 5095 numaraları ile Daru’l-Kutubi’l-Mısriyye’de kayıtlıdır. Bağdat’ta, Mektebetu’l-Muthefi’l-’Irâkî’de de eserin 2247 numaralı bir yazma nüshası bulunmaktadır.³⁹ el-Hillî’nin *Dîvân*’ı, dört kez de basılmıştır. İlk basım Dimaşk’ta 1879 yılında, ikincisi Beyrut’ta 1892’de, üçüncüsü Necef’te 1956’da, dördüncüsü de Beyrut’ta 1962’de gerçekleşmiştir.⁴⁰

3.2. *Durerun-Nuhûr fî Medâihi’l-Meliki’l-Mansûr*

el-Hillî, bu divanını el-Mansûr Necmuddîn Ğâzî b. Artuk için nazmetmiştir. Bu divan yirmi dokuz kasideden oluşmaktadır. Her kaside, yirmi dokuz beyitten meydana gelmektedir. Her beyit de başladığı alfabe harfi ile bitmektedir. Yani beytin ilk ve son harfi aynıdır. Bu eser, *Artukiyyât* olarak da adlandırılmıştır.⁴¹

3.3. *el-’Âtilu’l-Hâlî ve’l-Murahhasu’l-Gâlî*

Bu, şairin muveşşah, zecel, mevâliyyâ ve kûmâ gibi şiirlerinin toplandığı divanıdır. Almanya’da 1955 yılında müsteşrik Welhem Hoenerbach tarafından tahkik edilerek basılmıştır.⁴²

3.4. *el-Hidmetu’l-Celîyye (es-Sayd bi’l-Bunduk)*

Bu, şairin divanında da yer alan sekiz kasideden ibaret bir eserdir. Bu kasidelerde tüfekte avlanma tasvir edilmektedir.

3.5. *Safvetu’ş-Şu’arâ’ ve Hulâsatu’l-Bulegâ’*

Bu, farklı şairlerin şiirlerinden oluşan seçme şiirlerin olduğu bir eserdir.⁴³

³² ‘Allûş, *Şi’ru Safiyyiddîn el-Hillî*, s. 50.

³³ el-Hillî, *Dîvân*, s. 9.

³⁴ el-Kutubî, *a.g.e.*, II, 335.

³⁵ İbn Nubâte el-Mısırî, Cemaluddîn el-Fârûkî, *Dîvân*, Dâru İhyâu’t-Turâsu’l-’Arabî, Beyrut, tsz., s. 478.

³⁶ İbn Hacer el-’Askalânî, *a.g.e.*, II, 369.

³⁷ İbn et-Tağrıberdî, *a.g.e.*, II, 238.

³⁸ el-Hillî, *Dîvân*, s. 12.

³⁹ ‘Allûş, *Şi’ru Safiyyiddîn el-Hillî*, s. 114-115.

⁴⁰ el-Hillî, *Şerhu’l-Kâfiyyeti’l-Bedî’iyye*, (Muhakkik Mukaddimesi), s. 29; Bâşâ, *a.g.e.*, s. 280.

⁴¹ el-Hillî, *Dîvân*, s. 11.

⁴² Bâşâ, *a.g.e.*, s. 283.

⁴³ Corcî Zeydân, *a.g.e.*, III, 140.

Şairin, şiir dışında telif ettiği eserler de bulunmaktadır. Onlar da şunlardır: *el-Eglâtî, ed-Dureru'n-Nefs fî Ecnâsi't-Tecnîs, er-Risâletu't-tev'emiyye, er-Risâletu'l-Muhmele, er-Risâletu'd-Dâr 'an Muhâverâti'l-Fâr.*

4. el-Kâfiyetu'l-Bedî'yye

Safiyuddîn el-Hillî, *el-Kâfiyetu'l-Bedî'yye fî'l-Medâihi'n-Nebeviyye* adlı manzumesinde, Hatîb el-Kazvî'nin (ö. 739/1338) belâgat ilimlerinde yaptığı tasnif yerine, tüm belâgat ilimlerinin “bedî sanatları” adı altında değerlendirildiği İbn Ebî'l-İsba'nın (ö. 654/1256) tasnifini esas almıştır. Örneğin el-Hillî, teşbîh, mecâz, kinâye ve isti'âre gibi beyân ilminin sanatlarını da “bedî sanatları” adı altında ele almıştır. Onun bu üslubu, kendisinden sonraki bedîyyât nâzımları tarafından da taklit edilmiştir. O, bu eserinde, bedî sanatı içeren beytin yanına o sanatın ismini de zikretmiştir. Bu sanatların anlaşılması için kendisi *en-Netâicu'l-İlâhiyye fî Şerhi'l-Kâfiyeti'l-Bedî'yye* adıyla bir şerh de yazmıştır.⁴⁴ Bu şerh, Nesib Neşâvî tarafından *Şerhu'l-Kâfiyeti'l-Bedî'yye fî 'Ulumi'l-Belâga ve Mehâsini'l-Bedî'* ismiyle neşredilmiştir. Söz konusu eser, Muhammed b. el-Kâsım b. Zâkûr (ö. 1708) tarafından da şerh edilmiştir. Bunun dışında, *el-Cevheru's-Senû fî Şerhi Bedî'iyyeti's-Safî* adlı bir şerh ile 'Abdulganî er-Râfi'î (ö. 1308/1891) de o esere bir şerh yazmıştır.⁴⁵ Ebû İshâk b. Ebî'l-Hasan 'Alî el-Behnesî es-Sûfî de 796/1403'te *Tahmîsu'l-Kâfiyeti'l-Bedî'yye* adıyla o esere bir tahmîs kaleme almıştır.⁴⁶

Safiyuddîn el-Hillî'ye şöhreti kazandıran, nazmettiği söz konusu manzumedir. Nitekim onun bu *Bedî'yye'si*, 'İzzuddîn el-Mevsilî (ö.789/1387), İbn Hicce el-Hâmevî (ö.837/1434), Celâluddîn es-Suyûtî (ö.911/1505), 'Âişe el-Bâ'ûniyye (ö.922/1516), Abdulganî en-Nâblusî (ö.1062/1652) ve İbn Ma'sûm el-Medenî (ö.1120/1708) gibi ünlü şahsiyetler tarafından şekil ve içerik bakımından taklit edilmiştir.

Bazı ihtilâflara rağmen, el-Hillî, “Hz. Peygamber'in methinde” bedî'yye nazmeden ilk şair olarak görülmektedir. Nitekim o, manzumesinin şerhinde, kendisinden önceki şairlerden etkilenmeden bedî'yye sanatını keşfettiğini söylemektedir. Fakat şairin o manzumeyi nazmetme gerekçesi olarak sunduğu rüya hikâyesi, onun “Basî” bahirli ve kesreli “mîm” kafiyeli olması, ayrıca ondaki medhin seyri, onun, el-Bûsîrî'nin⁴⁷ *el-Kasîdetu'l-Burde* olarak meşhur olan *el-Kevâkibu'd-Durriyye fî Medhi Hayri'l-Beriyye* adlı kasidesine büyük oranda benzemesini sağlamıştır. Bunun için el-Hillî'nin söz konusu manzumesinin, el-Bûsîrî'nin adı geçen kasidesine muaraza olduğunu pek çok kişi dile getirmiştir.⁴⁸

4.1. Nazmedilme Sebebi

el-Hillî, *el-Kâfiye'sini* nazmetme sebebini gördüğü bir rüyaya dayandırmaktadır. O, tüm bedî sanatları içerecek bir eser telif etmek istediğini, bu yüzden de yetmiş kadar eseri mütalaa ettiğini, ancak bu süre zarfında bir hastalığa yakalanıp hastalığının şiddetinin arttığı sırada, rüyasında Hz. Peygamber'den kendisini methetmesi karşılığında iyileşeceğini vaat eden bir risale aldığını ve bunun sonucunda kitap telif etmekten vazgeçip bu kasideyi nazmetmeye karar verdiğini söylemektedir.⁴⁹

Şair el-Hillî, manzumesini nazmetme sebebini, gördüğünü söylediği söz konusu rüyaya dayandırsa da tüm bedî'yyelerde görüldüğü gibi, bu bedî'yyenin de manevî ve ilmi olmak üzere iki sebeple nazmedildiği söylenebilir. Manevî sebep, Hz. Peygamber'i methetmektir. İlmî sebep ise bu medihde bedî'î sanatlara yer vererek onların öğrenilmesini sağlamaktır.

4.2. Muhtevası

Söz konusu manzume, bir medih kasidesi olup Hz. Peygamber'i methetmek için nazmedilmiştir. Bu manzumedeki Hz. Peygamber ve onun ailesi, ashabı, mucizeleri, savaşları, ahlakı, nübüvveti, dile getirilerek methedilmiştir. Bu manzume, klasik kasidelerde görüldüğü gibi bir gazel ile başlamaktadır. Şair, gazel içerikli bu girişte, sevgiliye ve onun diyarına olan aşkını ve özlemine kanlı gözyaşları içinde dile getirmektedir. Bunu da, Sevgili'nin diyarı olan Medine ve Sevgili'nin kabrinin civarındaki Cîretu'l-'Alem, İdam, Sel' ve Zû Selem gibi mekanların isimlerini zikrederek yapmaktadır.

el-Hillî'nin gazel girişi, kırk dördüncü beyite kadar devam etmektedir. Kırk beşinci beyitten itibaren ise şair, Hz. Peygamber'i methetmenin, sözcükleri süslediğini söyleyerek kasidenin esas konusu olan Hz. Peygamber'in methine geçmektedir. Onun soylu ve temiz huylu olduğunu söylemekte, nebilerin en yücesi olduğunu ve bunun delilinin ise Hicr Sûresi'nde açıkça yer aldığını ifade etmektedir. Hz.

⁴⁴ İbn C âbir el-Endelusî, *a.g.e.*, s. 8.

⁴⁵ 'Alî Ebû Zeyd, *a.g.e.*, s. 74.

⁴⁶ Yahya Suzan, *a.g.e.*, s. 71.

⁴⁷ Şairin tam ismi Ebû Abdillâh Şerefuddîn Muhammed b. Saîd b. Hammâd b. Muhsin el-Bûsîrî'dir. Şair, aslen Mağribli olup babası Bûsîrî, annesi ise Delâslıdır. Delâs veya Beşhîm'de doğduğuna dair farklı rivayetler vardır. Doğum tarihi hakkında farklı ihtilaflar olmasına rağmen 608/1211-2 yılında doğduğu kabul edilir. Hz. Peygamber hakkında methiyeler yazarak nebevî methiyelere önemli değişiklikler getirmiştir. Onun geliştirdiği bu tarz, bedîyyât şairleri tarafından taklit edilerek çokça işlenmiştir. Kahire veya İskenderiye'de öldüğüne dair farklı ihtilaflar vardır. Ölüm tarihi hakkında da farklı rivayetler olmasına rağmen 696-7/1295-6 yıllarında vefat ettiği kabul edilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şerefuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî, *Dîvânü'l-Bûsîrî* (Muhakkik Mukaddimesi), thk. Muhammed Seyyid Gîlânî, Kahire 1955, s. 5-47; Bâşâ, *a.g.e.*, s. 168-199; Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmi' fî Târîhi'l-Edebi'l-'Arabî el-Edebi'l-Kadîm*, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1986, s. 1046.

⁴⁸ el-Bûsîrî, *Dîvân*, s. 190. es-Safedî, *a.g.e.*, s. 74; 'Abdulganî en-Nâblusî, *Nefehâtu'l-Ezhâr 'alâ Nesemâti'l-Eshâr fî Medhi'n-Nebiyyi'l-Muhtâr*, 'Âlemu'l-Kutub, Beyrut, tsz., s. 2; Mahmûd Rızk Selîm, *a.g.e.*, II, 180-181; Yahya Suzan, *a.g.e.*, s. 71.

⁴⁹ el-Hillî, *Şerhu'l-Kâfiyeti'l-Bedî'yye*, s. 54.

Peygamber'in cömert ve merhametli olduğunu söyledikten sonra, savaşlardaki kahramanlığını övmektedir.

Şair, seksen beşinci beyitten itibaren ise Hz. Peygamber'in ashabını, kılıcı ve onların atlarını methetmeye başlamaktadır. Ashabın savaş meydanlarındaki kahramanlıklarını övmekte, onları inlerinde oynayan aslan yavrularına benzetmektedir. Onların gözü kara olduklarını ve hiç tereddüt etmeden ölüme yürüdüklerini söylemektedir.

Şair, doksan dokuzuncu beyitten itibaren tekrar Hz. Peygamber'i methetmeye başlayarak, “onun sancağının gölgesinde öyle bir adalet var ki kurt ile kuzuyu bir arada yaşatır” demektedir. Onun cömertliğine vurgu yaptıktan sonra, mucizelerini zikretmektedir. Sonra da Ehl-i Beyt'e salât ve selam getirip onların yüceliklerinden bahsetmektedir. Daha sonra tekrar sahabeleri methetmeye başlamaktadır.

Yüz otuz dördüncü beyitten sonra kasidesini nazmetme sebebine değinen el-Hillî, Hz. Peygamber'i rüyasında gördüğünü söylemektedir. Onu övme karşılığında, haşır gününde kendisine şefaatçi olma sözünü ondan aldığını belirtmektedir. Bunun üzerine de kasidesini nazmettiğini ifade etmektedir. Gördüğü rüyasına istinaden “Senin rüyaların yalancı rüyalardan değil, mecbur olmasan da sözünü yerine getir” demektedir. Manzumenin sonunda ise kasidesini, Hz. Musa'nın asasına benzeterek kasidesini övmekte ve onunla meydan okumaktadır. Ayrıca kasidesi uzadığı için de özrünü belirtmektedir.

3. Yapısı

el-Hillî'nin meksûr mîm kâfiyeli ve “Basît” bahrinde nazmedilmiş olan kasidesi, yüz kırk beş beyitten oluşmaktadır. Onun her beyti en az bir bedî'î sanatı içermekte olup toplamda yüz elli bir bedî'î sanat kasidede bulunmaktadır. İlk yedi beyitte, on iki cinas türü bulunmaktadır. Bu cinas türlerinin tümü, sadece cinas sanatı adı altında değerlendirildiğinde, kasidenin ihtiva ettiği bedî'î sanatların sayısı, yüz kırka düşmektedir.

Söz konusu kaside, berâ'atu'l-matla', tecnîsu't-terkîb ve tecnîsu'l-mutlak sanatlarını ihtiva eden şu beyitle başlamaktadır:⁵⁰

إِن جِئْتُ سَلْعًا فَسَلِّ عَنْ جَمِيرَةِ الْعَلَمِ واقراً السلام على عُزْبٍ بِيَدِي سَلَمِ

Kasidenin başındaki gazel şiirinden sonra, aşağıdaki beyitte berâ'atu't-tahallus sanatı yapılarak Hz. Peygamber'in methine geçilmektedir:⁵¹

مِنْ كُلِّ مُغْرَبَةٍ الْأَلْفَاظِ مُعْجَمَةٍ يَزِينُهَا مَذْحُ خَيْبِرِ الْغُرَبِ وَالْعَجَمِ

Kaside, berâ'atu'l-hitâm sanatının bulunduğu aşağıdaki beyitle bitmektedir:⁵²

فَلِأَن سَعِدْتُ فَمَذَّجِي فِيكَ مُؤَجَّبُهُ وَإِنْ شَقِيتُ فَذَلَّلِي مُؤَجَّبُ النَّقَمِ

4. İhtiva Ettiği Sanatlar

el-Hillî'nin, manzumesinde yer verdiği ve isimlendirdiği edebi sanatlar şunlardır:⁵³

1. İcâz (الابحاز), 2. İzâh (الايضاح), 3. Tevşîr' (التؤشيع), 4. Tekrâr (التكرار), 5. İğâl (الإغفال), 6. Tezyîl (التذليل), 7. İhtirâs (الإختراس), 8. Tekmîl (التكميل), 9. Tetmîm (التتميم), 10. İ'tirâz (الإغتراض), 11. Musâvât (المساواة), 12. Teşbîh (التشبيه), 13. İki şeyin iki şeye benzetilmesi (تشبيه شيئين بشيئين), 14. Temsîl (التمثيل), 15. Mecâz (المجاز), 16. İstiâre (الاستعارة), 17. Kinâye (الكناية), 18. Ta'rîz (التعريض), 19. İşâret (الإشارة), 20. Tîbâk (الطباق), 21. Mukâbele (المقابلة), 22. Munâkada (المناقضة), 23. Tedbîc (التدبيح), 24. Murâ'ât-i nazîr (مراعاة النظر), 25. Teşâbuh-ı etrâf (تشابُه الأَطراف), 26. Tevhîm (التوهيم), 27. Teshîm (التشهم), 28. Tevşîh (التؤشيع), 29. İbhâm (الإبهام), 30. Tevriye (التؤريفة), 31. Tevcîh (التؤجيه), 32. Müşâkele (المشاكلة), 33. Terdîd (التؤريد), 34. Te'attuf veya Ta'tif (التعطف أو التعطيف), 35. Muzâvece (المزوجة), 36. Rücû' (الرؤجوع), 37. Aks (العكس), 38. İstihdâm (الإستخدام), 39. Ta'dîd (التؤديد), 40. Leff-u Neşr (اللفُّ والنشر), 41. Tecrîd (التؤجريد), 42. İstitrâd (الإستطراد), 43. İftinân (الإفتنان), 44. İstibtâ' (الإستبئاع), 45. İdmâc (الإدماج), 46. Medih Görünümünde Zem (المدح في معرض المدح), 47. Zem Görünümünde Medih (المدح في معرض الذم), 48. el-Mezhebu'l-Kelâmî (المذَّهَبُ الكَلَامِي), 49. Husn-i Ta'lîl (حسنُ التعليل), 50. Tefrî' (التؤفريع), 51. Tecâhul-i Ârif (تجاهلُ العارف), 52. Tehekküm (التؤهكُّم), 53. Manasî ciddiye olan şaka/hezl (هزلُ الذي مناسيٌ جديَّةً), 54. Nezâhet (النزاهة), 55. Tefvîf (التؤفوف), 56. İttirâd (الإتتراد), 57. İstidrâk (الإستيدراك), 58. İstisnâ (الإستثناء), 59. Teğâyur (التؤغائر), 60. Mürâca'at (المراجعة), 61. el-Kavl bi'l-Mûcib (القولُ بالموجب), 62. Teslîm (التؤسليم), 63. Kişinin

⁵⁰ el-Hillî, *Dîvân*, s. 685.

⁵¹ el-Hillî, *Dîvân*, s. 691; *Şerhu'l-Kâfiyeti'l-Bedî'iyye*, s. 130.

⁵² el-Hillî, *Dîvân*, s. 702; *Şerhu'l-Kâfiyeti'l-Bedî'iyye*, s. 333.

⁵³ Söz konusu sanatların anlamı ve beyitlerdeki uygulaması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Aziz Yavuz, *Safiyuddîn el-Hillî'nin el-Kâfiyeti'l-Bedî'iyyesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2017, s. 43 vd.

Kendini Kınaması (عباب المرء نفسه), 64. İrsâl-ı Mesel (إرسال المثل), 65. Kelâm-i Câmi’ (الكلام الجامع), 66. Cem’ (الجمع), 67. Tefrîk (التفريق), 68. Taksîm (التقسيم), 69. Cem’ ma’at-Tefrîk (الجمع مع التفريق), 70. Cem’ ma’at-Taksîm (الجمع مع التقسيم), 71. Mübâlağa (المبالغة), 72. İğrâk (الإغراق), 73. Guluvv (الغلو), 74. İltifât (الإلتفات), 75. Nefyu’ş-Şey bi İcâbih (نفي الشيء بسلامة الاختراع), 76. Terşîh (الترشيح), 77. Tertîb (الترتيب), 78. Luğz (لُغز – الغاز), 79. Selâmetu’l-İhtirâ’ (سلامة الاختراع), 80. Hüsnu’l-İttibâ’ (جمع المؤلف والمختلف), 81. Tefsîr (التفسير), 82. Tenkît (التنكيت), 83. Cem’u’l-Mu’telif ve’l-Muhtelif (جمع المؤلف والمختلف), 84. Selb ve İcâb (السلب والایجاب), 85. Lafzın Manayla Uyumu (ایتلاف اللفظ مع المعنى), 86. Mananın Vezinle Uyumu (مع الوزن), 87. Mananın Manayla Uyumu (ایتلاف المعنى مع المعنى), 88. Hasru’l-Cüz’î ve İlhâkuhu bi’l-Kullî (حصر الجزئي والحاقه), 89. Nevâdir (النوادر), 90. İttifâk (الاتفاق), 91. Tehzîb ve Te’dîb (التهديب والتأديب), 92. İbdâ’ (الابتداء), 93. Kasem (القسم), 94. Tam Cinâsı (التجنيس التام), 95. Mutarraf Cinası (التجنيس المطرف), 96. Muzeyyel Cinası (التجنيس المذلل), 97. Lâhik Cinası (التجنيس التلفيق), 98. Terkîb Cinası (تجنيس التركيب), 99. Mutlak Cinası (التجنيس المطلق), 100. Telfik Cinası (تجنيس التلخيص), 101. Musahhaf Cinası (التجنيس المصحف), 102. Muharraf Cinası (التجنيس المحرف), 103. Lafzî Cinası (التجنيس اللفظي), 104. Maklûb Cinası (التجنيس المقلوب), 105. Maklûb-i Mustevî (المقلوب المستوي), 106. Mânevî Cinası (التجنيس المعنوي), 107. Reddu’l-‘Acz ‘alâ’s-Sadr (رد العجز على الصدر), 108. Tescî’ (التسجيع), 109. Tasrî’ (التصريح), 110. Tarsî’ (التزصيع), 111. Taştîr (التشطير), 112. Teşrî’ (التشريع), 113. Muvâzene (الموازنة), 114. Teczi’e (التعزئة), 115. İltizâm (الالتزام), 116. Mümâsele (المماثلة), 117. Tasmît (التسميت), 118. Tahyîr (التحسير), 119. Temkîn (التمكنين), 120. Tatrîz (التطريز), 121. İktifâ’ (الإكتفاء), 122. Muvârebe (الموازنة), 123. Lafız Münasebeti (المناسبة اللفظية), 124. İnsicâm (الانسجام), 125. Suhûlet (السهولة), 126. Tevzî’ (التوزيع), 127. Hazf (الحذف), 128. Muvârede (الموازدة), 129. İştikâk (الإشتقاق), 130. İştirâk (الإشتراك), 131. İrdâf (الإزداف), 132. Bast (البنسط), 133. Husnu’n-Nesak (حسن النسق), 134. Husnu’l-Beyân (حسن البيان), 135. Berâ’etu’t-Taleb (براعة الطلب), 136. İttisâ’ (الاتساع), 137. Ferâid (الفرائد), 138. Unvân (الغنوان), 139. İtaat ve İsyân (الطاعة والعصيان), 140. Lafzın Lafızla Uyumu (ایتلاف اللفظ مع اللفظ), 141. Lafzın Vezinle Uyumu (ایتلاف اللفظ مع الوزن), 142. Tevlîd (التوليد), 143. İktibâs (الاقتباس), 144. Telmîh (التلميح), 145. İdâ’ (الایداع), 146. İsti’âne (الاستيعانة), 147. Tafsîl (التفصيل), 148. Akd (العقد), 149. Berâ’atu’l-Matla’ (براعة المطلع), 150. Berâ’atu’t-Tehallus (براعة التخلص), 151. Berâ’atu’l-Hitâm (براعة الحتام).

Sonuç

Beyit sayısı en az elli olan, her beyti en az bir bedî’î sanatı gizli veya açık içeren, Basît bahrinde, kesreli mîm kafiyeli ve genelde Hz. Muhammed’in (s.a.v) methinde nazmedilen manzumeler olan bedî’iyyât türünde ilk manzumeyi nazmeden kişinin Safiyyuddîn el-Hillî olduğu görülmüştür.

el-Hillî’nin mezkur manzumesinin toplam beyit sayısı yüz kırk beş, ihtiva ettiği edebi sanat sayısı da yüz elli bir olarak tespit edilmiştir. el-Hillî, berâ’atu’l-matla’ sanatı ile kasidesine başlamıştır. Manzumede giriş kısmı olan gazel bölümünden sonra şair, berâ’atu’t-tehallus sanatı ile medihe başlamış ve berâ’atu’l-hitâm sanatıyla da kasidesini bitirmiştir.

el-Hillî’nin, manzumesinde, edebi sanatlara büyük bir önem atfettiği görülmüştür. Öyle ki Hz. Peygamber’in methi, bu sanatların gölgesinde kalmıştır. Bu da kasidesi için şairin yazdığı şerhten açıkça anlaşılmaktadır. Onun hem bu tarzı hem de kasidesinin içeriği ve şekli, kendisinden sonra gelen bedî’iyye nâzımları tarafından da taklit edilmiştir.

Kaynakça

- ‘Alî Ebû Zeyd, *el-Bedî’iyyât fi’l-Edebi’l-‘Arabî*, ‘Âlemu’l-Kutub, Beyrut, 1983.
- ‘Allûş, Cevâd Ahmed, *Şi’ru Safiyyiddîn el-Hillî*, Matba’atu’l-Me’ârif, Bağdat, 1959.
-, *Edebu’l-Hille*, thk. Sabâh Nûrî el-Mezrûk, Merkez Bâbil li’d-Dirâsâti’l-Hadâriyye ve’t-Târîhiyye, Bağdat, 2012.
- el-‘Askalânî, İbn Hacer, *ed-Dureru’l-Kâmine*, Dâru’l-Cil, Beyrut, 1993.
- Bâşâ, ‘Umer Mûsâ, *Târîhu’l-Edebi’l-‘Arabî el-‘Asru’l-Memlûkî*, Dâru’l-Fikri’l-Mu’âsir, Beyrut, 1989.
- Bekrî, Şeyh Emîn, *el-Belâgatü’l-‘Arabîyye fi Sevbiha’l-Cedîd*, Dâru’l-İlm li’l-Melâyîn, Beyrut, 1998.
- Çağmar, M. Edip, *Edebi Açıldan Arapça Mevlidler*, Avrasya Yayınları, Ankara, 2004.
- el-Fâhûrî, Hannâ, *el-Câmi’ fi Târîhi’l-Edebi’l-‘Arabî el-Edebi’l-Kadîm*, Dâru’l-Cil, Beyrut, 1986.
- Ferrûh, ‘Umer, *Târîhu’l-Edebi’l-‘Arabî*, Dâru’l-İlm li’l-Melâyîn, Beyrut, 1989.
- Gâzî Şebîb, *Fennu’l-Medîhi’n-Nebevî fi’l-‘Asri’l-Memlûkî*, Mektebetu’l-‘Asriyye, Beyrut, 1998.
- el-Hillî, Safiyyuddîn, *Dîvân*, thk. Kerem el-Bustânî, Dâru Sâdır, Beyrut, tsz.
-, *Şerhu’l-Kâfiyeti’l-Bedî’iyye fi ‘Ulûmi’l-Belâğa ve Mehâsinu’l-Bedî’*, thk. Nesîb Neşâvî, Dâru Sâdır, Beyrut, 1992.
- İbn Câbir el-Endulusî, *el-Hulletu’s-Siyerâ fi Medhî Hayri’l-Verâ*, (Muhakkik Mukaddimesi), thk. ‘Alî Ebû Zeyd, ‘Âlemu’l-Kutub, Beyrut, 1985.
- İbn Manzûr, Ebû’l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukerrem, *Lisânu’l-‘Arab*, Beyrut, tsz.,
- İbn Nubâte el-Misrî, Cemâluddîn el-Fârûkî, *Dîvân*, Dâru İhyâu’t-Turâsu’l-‘Arabî, Beyrut, tsz.
- İbn et-Tağriberdî, Cemâluddîn Ebû’l-Mehâsin Yûsuf el-Atâbekî, *en-Nucûmu’z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve’l-Kâhire*, Dâru’l-Kutub, tsz.
- Kehhâle, ‘Umer Rîdâ, *Mu’cemu’l-Muellifîn*, Dâru Sâdır, Beyrut, 1977.

- Kılıç, Hulûsi, “Bedîyyât”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1992, V, 323.
- Kılıçlı, Mustafa, “Hillî, Safiyyüddin”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, XVIII, 41.
- el-Kutubî, Muhammed b. Şâkir, *Fevâtu'l-Vefayât*, thk. İhsân 'Abbâs, Dâru Sâdır, Beyrut, tsz.
- Mahmûd Rızk Selîm, 'Asru Selâtîni'l-Memâlîk, Mektebetu'l-Âdâb, Kahire, 1965.
- Marangozoğlu, İzzet, *Arap Edebiyatında Bedî' ve Bedî'iyât*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2005.
- el-Medenî, es-Seyyid 'Alî Sadruddîn b. Ma'sûm, *Envaru'r-Rebî' fî Enva'i'l-Bedî'*, thk. Şâkir Hâdî Şukr, Matba'atu'n-Nu'mân, Necef, 1968.
- Mubârek, Zekî, *el-Medâihu'n-Nebeviyye fi'l-Edebi'l-'Arabî*, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabiyye, Kahire tsz.
- Mûsâ, Ahmed İbrâhîm, *es-Sıbğu'l-Bedî'î fi'l-Lugâti'l-'Arabiyye*, Dâru'l-Kâtibi'l-'Arabî, Kahire, 1969.
- en-Nâblusî, 'Abdulganî, *Nefehâtu'l-Ezhâr 'alâ Nesemâti'l-Eshâr fî Medhi'n-Nebiyi'l-Muhtâr*, 'Âlemu'l-Kutub, Beyrut, tsz.
- en-Necefî, 'Abdulahuseyn Ahmed el-Emînî, *el-Gadîr fi'l-Kitâb ve's-Sunne*, Dâru'l-Kutubi'l-İslâmiyye, Tahran, 1366.
- es-Safedî, Selâhuddîn Halîl b. Aybek, *A'yânu'l-'Asr ve A'vânu'n-Nasr*, thk. 'Alî Ebû Zeyd, Nebîl Ebû 'Aşme, Muhammed el-Mev'ad, Mahmûd Sâlim Muhammed, Dâru'l-Fikr, Dimaşk, 1998.
- Suzan, Yahya, “Arap Şiirinde Muhammes ve Tahmîs”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.
- eş-Şevkânî, Muhammed b. 'Alî b. Muhammed, *el-Bedru't-Tâli'*, thk. Muhammed Hasan Hallâk, Dâru İbn Kesîr, Dimaşk-Beyrut, 2006.
- Yavuz, Aziz, *Safiyyuddîn el-Hillî'nin el-Kâfiyetu'l-Bedî'iyyesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2017.
- Zeydân, Corcî, *Târîhu Âdâbi'l-Lugati'l-'Arabiyye*, thk. Şevkî Dayf, Dâru'l-Hilâl, tsz.
- ez-Zeyyât, Ahmed Hasan, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, Dâru Nahda, Kahire tsz.
- ez-Ziriklî, Hayruddîn, *el-A'lâm*, Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 1980.

EK : el-Kâfiyetu'l-Bedî'iyye ve Tercümesi

1. إن جئتَ سألًا فسألَ عن جيرة العَلَمِ	واقراً السلامَ على عُزْبٍ بِذِي سَلَمِ
2. فقد ضَمِنْتُ وُجُودَ الدَّمْعِ مِنْ عَدَمِ	كُفْمٍ وَلَمْ أَشْتَطِعْ مَعِ ذَاكَ مَنْعَ دَمِي
3. أَيْبَتْ وَالِدَتُكَ هَامِ مِالٍ سَرِبَتْ	والجِسْمِ فِي إِصْرِهِمْ لَكُمُ عَلَيَّ وَضَمِ
4. مَنْ شَانُهُ حَمَلُ أَغْبَاءِ الْمَسْوِيِّ كَمَدًا	إِذَا هَمِّي شَانُهُ بِاللَّدْمِ لَمْ يُلْكَمِ
5. مَنْ لِي بِكُلِّ غَرِيْبٍ مِنْ ظِبَاءِهِمْ	غَرِيْبٌ حَسْبِي يُدَاوِي الْكَلِمَ بِالْكَلِمِ
6. بِكُلِّ قَدِّ نَضْمٍ لَا تَطْمِيْرَ لَهُ	مَا يَنْقُضِي أَمَلِي مِنْهُ وَلَا أَلْمِي
7. وَكُلِّ لَحْظٍ أَتَى بِاسْمِ إِبْنِ ذِي تَرْزِ	فِي فَتْكِهِ بِلَمْعَةٍ أَوْ أَبِي هَمْزِ
8. قَدْ طَالَ لَيْلِي وَأَجْفَانِي بِهِ قَضْرَتْ	عَنْ الرِّقَادِ فَلَكُمُ أَصْحَابُ وَجْهِ
9. كَمَا أَنَا لَيْلِي فِي تَطَاوُلِهِمَا	تَسْوِيْفِ كَادِبِ أَمَالِي بِقُرْبِهِ
10. هُمْ أَرْضَعُونِي تُدِي الْوَصْلِ حَافِلَةً	فَكَيْفَ يَحْسَبُنْ مِنْهَا حَالَ مُنْقَطِمِ
11. كَانَ الرِّضَى بِدُنُوِي مِنْ حَوَاطِرِهِمْ	فَصَارَ سُخْطِي لِتُعْدِي عَنْ جَوَارِهِمْ
12. وَجُدِي حَسْبِي أَيْبِي فَكُرْبِي وَكُرْبِي	مِنْهُمْ إِلَيْهِمْ عَلَيَّ مِنْهُمْ فَيَوْمِ بِهِمْ
13. اللَّهُ لَدَّةٌ غَيْشِي بِالْحَيْبِ مَضَتْ	فَلَكُمُ تَلْمِزِي لِي وَعَظِيْرُ اللَّهِ لَمْ يَلْمِ
14. وَعَادِلِ رَامٍ بِالْتَعْنِيفِ يُزِيْرُ دُنِي	عَدِمَتْ رُشْدَكَ هَلْ أَسْمَعَتْ ذَا صَمِّ
15. أَقْصِرْ أَطْلَإِ عِذْرِ اغْتِدَلِ سَلِّ حَلِّ أَعْنِ	حُصْنِ هَمِّي عَنْ تَرْفَعِي كَيْ كُنْفِ لَمْ
16. أَشْبَعَتْ نَفْسَكَ مِنْ دَمِي فَهَاضَكَ مَا	تَلْفَى وَأَكْمُرُ مَوْتِ النَّاسِ بِالتَّمْحِ

17. أَنَا الْمُتَطَرِّطُ أَطْلَعْتُكَ أَلْعَدُوَّ عَلَيَّ
بِسِرِّي وَأَوْدَعْتُ نَفْسِي كُلَّ مُحْتَرِمٍ
18. فَمَوِي يُخَدِّتُ عَنْ سِرِّي فَمَا ظَهَرَتْ
سِرَائِرُ الْقَلْبِ إِلَّا مِنْ حَكِيمٍ قَمِي
19. لِأَنْتَ عَيْدِي أَحْصُ النَّاسَ مِنْزِلَةً
إِذْ كُنْتَ أَقْدَرَهُمْ عَيْدِي عَلَي السَّلَامِ
20. مِنْ مَعْتَبَرٍ يَرْتَحِصُ الْأَعْرَاضَ جَوْهَرَهُمْ
وَيَحْمِلُونَ الْأَذَى مِنْ كَيْلٍ مُهْتَضِرِهِمْ
21. مَحْتَضِرْتُ لِي النَّصِيحَ إِحْسَانًا إِلَى بِلَا
غَشِيٍّ وَقَلَّدْتُ نَبِيَّ الْإِنْعَامِ فَاحْتَكَمِ
22. لَيْسَتْ الْمُنِيَّةُ حَالَتْ دُونَ نُصْحِكَ لِي
فَيْسْتَمِرِّيخَ كَلِيلَانَا مِنْ أَدَى الثُّهُمِ
23. عَشِيَّي بِذِكْرِكَ لِي دَمَاءً وَمَنْقَصَةً
فِيمَا نَطَّقْتَ فَلَا تُنْقِصَنَّ وَلَا تَنْدَمِ
24. سَأَلْتُكَ فِي الْحَبِيبِ عُدَّالِي فَمَا تَصَاخُوا
وَهَبُّهُ كَانَ فَمَا تُفْعِي بِنُصْحِهِمْ
25. عَدِمْتُ صِحَّةَ جِسْمِي مُدًّا وَفَقْتُ بِحِمِّ
فَمَا حَصَلْتُكَ عَلَي شَيْءٍ سِوَى النَّدَمِ
26. قَالُوا: "سَلِّمُوا لِعَبْدِ الْإِسْلَامِ" قُلْتُ لَهُمْ:
"سَلِّمُوا عَنِّي وَبِرِّءٍ مِنْ سَقَمِي"
27. مَا كُنْتُ قَبْلَ ظُلْمِ الْأَلْحَاطِ قَطُّ أَرَى
سَبِيغًا أَرَاكَ دَمِي إِلَّا عَلَي قَلْبِي
28. قَالُوا: "اصْطَبِرْ" قُلْتُ: "صَبْرِي غَيْرُ مُتَّبِعٍ"
سَبِيغًا أَرَاكَ دَمِي إِلَّا عَلَي قَلْبِي
29. وَأَنْتَ بِنِي سَوِّفَ أَسْأَلُوكُمْ إِذَا عَدِمْتُ
وَأَخِييْتُ بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْعَدَمِ
30. فَاللَّهُ يَكْفُلُ عُدَّالِي وَيُلْهِمُهُمْ
رُوحِي وَأَخِييْتُ بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْعَدَمِ
31. قَالُوا: "أَلَمْ تَنْدِرْ أَنَّ الْحَبِيبَ غَايِبُهُ
عُدَّالِي فَقَدْ فَتَرَجُوا كَرِي بِدِكْرِهِمْ
32. لَمْ أَذَرِ قَبْلَ هَوَاهُمْ - وَالْهَوَى حَرَمٌ -
سَلِّمُوا الْحَوَاطِرَ وَالْأَبَابِ؟" قُلْتُ: "أَلَمْ
33. رَجَعُوا أَنْ يَرْتَجِعُوا يَوْمًا وَقَدْ رَجَعُوا
أَنَّ الطَّبَّاءَ تُحْمِلُ الصَّائِدَ فِي الْحَرَمِ
34. فَكُلُّ مَا سَرَّ قَلْبِي وَاسْتَبْرَاحَ بِهِ
عِنْدَ الْعِيَابِ وَلَكِنْ عَنِّي وَفَا ذَمِّي
35. فَلَوْ رَأَيْتَ مُصَابِي عِنْدَمَا رَحَلُوا
- إِلَّا الدُّمُوعَ - عَصَابِي بَعْدَ بُعْدِهِمْ
36. يَا غَائِبِي! لَقَدْ أَضَيَّ الْهَوَى جَسَدِي
رَتَّبْتُ لِي مِنْ عُدَّالِي يَوْمَ بَيْتِهِمْ
37. يَا لَيْتَ شِعْرِي! أَسْخَرًا كَانَ حُبُّكُمْ
وَالْعُصْفُ يُنَادِي لِقَائِي الْوَابِلِ الرَّؤْمِ
38. رَجَوْتُكُمْ نَصِيحَةً فِي الشَّدَائِدِ لِي
أَزَالَ عَقْلِي أَمْ ضَرَبًا مِنْ التَّمِيمِ
39. وَكَمْ بَدَلْتُ تَلِيدِي وَالطَّرِيفَ لَكُمْ
لِطَعْفِ رُشْدِي وَاسْتَسْمَعْتُ دَا وَزِمِ
40. مَنْ كَانَ يَعْلَمُ أَنَّ الشُّهُدَ مَطْلَبُهُ
طَبَّاعًا وَأَرْضِيئْتُ عَنْكُمْ كُلَّ مُحْتَرِمِ
41. خَلَيْتُ الْفَضَائِلَ بَيْنَ النَّاسِ تَرْفَعُنِي
فَلَا يَخَافُ لِلذَّخِ التَّحْمِيلِ مِنْ أَلَمِ
42. لَا لَقَبْتُنِي أَلَمَعَالِي بِإِسْنِ بَيْتِهَا
بِالْإِسْدَاءِ فَكَانَتْ أَخْرُفَ الْقَسَمِ
43. إِنَّ لَمْ أَحْكُ مَطَايَا الْعَوْرَمِ مُتَقَلِّدَةً
يَوْمَ الْفَخَارِ وَلَا بَسْرَ التَّقْيِ قَسَمِي
44. جُنَّازًا لِنَفْسِي إِلَى سُوقِ الْقُبُولِ بِهَا
مِنْ الْقَوَائِي تَسْوَمُ الْمَجْدَ عَنْ أَمَمِ
45. مِنْ كُلِّ مُعَرَّزَةِ الْأَنْفَاطِ مُعْجَمَةٍ
مِنْ لُجْجَةِ الْفِكَرِ تُهْدِي جَوْهَرَ الْكَلِمِ
46. مُحْتَمِدًا الْمُصْطَفَى الْهَادِي النَّبِيَّ أَحْمَلَنَّ
بِزِينَتِهَا مَدْحُ خَيْرِ الْعُرْبِ وَالْعَجَمِ
- المُرْسَلِينَ إِلَيْنُ عِنْدَ اللَّهِ ذِي الْكَرَمِ

47. الطَّاهِرُ الشَّيْبِ اِبْنُ الطَّاهِرِ الشَّيْبِ اِبْنِ
 48. حَمِيرُ الشَّيْبِ وَالْبُرْهَانُ مُتَّضِحٌ
 49. كَمَ بَيْنَ مَنْ أَقْسَمَ اللهُ الْعَلِيِّ بِهِ
 50. أُتِيَّ حَطِطٌ أَبَانَ اللهُ مُعْجِزَهُ
 51. مُؤَيَّدُ الْعَزْمِ وَالْأَبْطَالُ فِي قَلْبِي
 52. نَفْسٌ مُؤَيَّدَةٌ بِالْحَقِّ تَعْظُمُ لَهُ
 53. أُتِيْدَى الْعَجَائِبِ فَأَلْأَعْمَى يَنْفَعِيهِ
 54. لَأَهُ السَّلَامُ مِنَ اللهِ السَّلَامُ وَفِي
 55. كَمَ قَدْ جَلَّتْ جَنَحُ لَيْلِ النَّفْعِ طَلَعَتْهُ
 56. فِي مَعْرَكٍ لَا تُشِيرُ الْخَيْلُ عَمِيرُهُ
 57. عَزِيمُ جَارٍ لَوِ اللَّيْلِ اسْتَجَارَ بِهِ
 58. كَأَنَّ مَرَاةَ بَدْرٍ عَزِيمٌ مُسْتَبِيرٌ
 59. لَا يَهْدِمُ الْمُنُّ وَنُهُ عُمَرُ مَكْرُمَةٌ
 60. يُبُولِي الْمَوْلِينَ مِنْ جَدْوَى شَفَاعَتِهِ
 61. كَأَنَّ مَا قَلْبُ مَعْنٍ مِلْدٌ فِيهِ فَلَمَ
 62. إِذْ خَالَ أَرْضَ أَنْاسٍ شَادَّ أَرْزُهُمْ
 63. آرَاؤُهُ وَعَطَائِيهِ وَتَقَمُّهُ
 64. فَجُوْدٌ كَفَّيْهِ لَمْ تُفْلِغْ سَحَابَتُهُ
 65. أَقْسَى جُيُوشِ الْعِدَى عَزُؤاً فَلَسْتِ تَرَى
 66. سَنَاهُ كَالْتَارِ يَجْلُو كُؤُلَ مُظْلِمَةٍ
 67. أَبَادَهُمْ فَلَبيَّتِ الْمَالِ مَا جَمَعُوا
 68. مِنْ مُفَرِّدٍ يَغْرَارِ الشَّيْبِ مُنْتَبِرٌ
 69. شَيْبُ الْمَفَارِقِ يُرْوِي الضَّرْبُ مِنْ دَمِهِمْ
 70. وَاسْتَحْدَمَ الْمَوْتُ نَهَاهُ وَيَأْمُرُهُ
 71. يَجْزِي إِسَاءَةَ بَاغِيهِمْ بِسَيِّئَةٍ
 72. كَأَنَّ مَا خَلَقَ السَّعْدِيَّ مُنْتَبِرٌ
 73. حُرُوفٌ حَطِطٌ عَلَى طَرَسٍ مُقَطَّعَةٍ
 74. لَمْ يَلْقَ "مَرْحَبٌ" مِنْهُ مَرْحَباً وَرَأَى
 75. لِقَاءَهُمْ بِكَمَامَةٍ عِنْدَ كَرِيمِهِمْ
 76. بِكُلِّ مُنْتَصِرٍ لِلْفَتْحِ مُنْتَبِرٍ
- مِنَ الطَّاهِرِ الشَّيْبِ اِبْنُ الطَّاهِرِ الشَّيْبِ
 فِي الْحَجْرِ عَمَّالاً وَتَقَمُّلاً وَاضِحَ اللَّقَمِ
 وَبَيْنَ مَنْ جَاءَ بِاسْمِ اللهِ فِي الْقَسَمِ
 بِطَاعَةِ الْمَاضِيَيْنِ السَّيِّئِ وَالْقَلَمِ
 مُؤَيَّدُ الصَّمْحِ وَالْهَيْجَاءِ فِي ضَرْمِ
 عِنَايَةٍ صَدَرَتْ عَنْ بَارِي السَّمِ
 عِنْدَ بَصِيرَةٍ وَفِي الْحَزْبِ الْبَصِيرُ عَمِي
 دَارِ السَّلَامِ تَرَاهُ شَافِعَ الْأُمَمِ
 وَالشُّهُبُ أَحْلَاكَ أَلْوَاناً مِنَ الدُّمَمِ
 مِمَّا تُرْوِي الْمَوَاضِي تُرْبَهُ بِدَمِ
 مِنَ الصَّبِيحِ لِعَوَانِ النَّاسِ فِي الظُّلَمِ
 وَطَيْبَ رِيَاهُ مِنْكَ عَزِيمٌ مُكْتَبِمِ
 وَلَا يَشُوهُ أَدَاهُ نَفْسٌ مَتَّهِمِ
 مُلْكاً كَبِيراً عِنْدَ مَا فِي نُفُوسِهِمْ
 يُفْلِنُ لِسَائِلِهِ يَوْمَماً بِرُوحِ نَعَمِ
 بِمَا أَتَاخَ لَهُمْ مِنْ حَطِّ وَرُزْمِ
 وَعَقْدُهُ رَحْمَةٌ لِلنَّاسِ كُؤُلِهِمْ
 عَنِ الْعِبَادِ وَجُوْدُ الشُّخْبِ لَمْ يَقَمِ
 بِرُوحِ قَبِيلٍ وَمَأْسُورٍ وَمُنْتَهَمِ
 وَالْبَاسُ كَالنَّارِ يُفْنِي كُلَّ مُجْتَرِمِ
 وَالرُّوحُ لِلْسَيِّئِ وَالْأَجْسَادُ لِلرَّحِمِ
 وَمُزْجٍ بِسِنَانِ الرُّمْحِ مُنْتَبِرِ
 دَوَائِبِ الْبَيْضِ يَبْضُ الْهَيْئِدُ لَا اللَّيْمِ
 بِعَزْمِ مُعْتَبِرِ فِي زِيٍّ مُعْتَمِرِ
 وَلَمْ يَكُنْ عَادِيّاً مِنْهُمْ عَلَى إِزْمِ
 عَلَى الثَّرَى بَيْنَ مُنْقَضٍ وَمُنْفَصِرِ
 جَاءَتْ بِهَا يَدُ عَمْرٍِ عَزِيمٌ مُقْتَهَمِ
 ضِدَّ اسْمِهِ عِنْدَ هَدِّ الْحِصْنِ وَالْأَطْمِ
 عَلَى الْجَسْمِ دُرُوعٌ مِنْ قُلُوبِهِمْ
 وَكُلِّ مُعْتَمِرٍ بِالْحَقِّ مُلْتَمِ

77. مِنْ حَاسِرٍ يَغْرَارِ الْعَضْبِ مُلْتَجِفِ
أَوْ سَافِرٍ يُغَارِبُ الْحَرْبِ مُلْتَجِمِ
78. مُسْتَقْتَلِ قَاتِلِ مُسْتَرْسِلِ عَجَلِ
مُسْتَأْصَلِ صَائِلِ مُسْتَفْجَلِ خَصَمِ
79. يِبَارِقُ خِزْمِ فِي مَارِقِ أَمَمِ
أَوْ سَابِقِ عَرِمِ فِي شَاهِقِ عَلَمِ
80. فَعَمَّالٌ مُنْتَظِمِ الْأَخْذِ وَالْمُقْتَحِمِ
الْأَهْمَالِ مُلْتَمِزِ بِاللَّهِ مُغْتَصِمِ
81. سَهْلٌ خَلَاتُهُ صَعَبٌ عَرَائِكُهُ
جَمٌّ عَجَائِبُهُ فِي الْحِكْمِ وَالْحِكَمِ
82. فَالْحَقُّ فِي أَفْقِي وَالْيَتْرُكُ فِي نَفْسِي
وَالكُفْرُ فِي فَرْقِي وَالسَّيِّئُ فِي خِزْمِ
83. فَالْحَيْشُ وَالنَّفْعُ تَحْتِ الْجَمُونِ مُرْتَكِمِ
فِي ظِلِّ مُرْتَكِمِ فِي ظِلِّ مُرْتَكِمِ
84. يَغْتَبِيهِ أَنْكَبُوا أَطْرَافَ سُمْرِهِمْ
مِنْ الْكُمَاةِ مَقَرَّ الضَّغْنِ وَالْأَضْمِ
85. كَلَّ طَوِيلُ نَجَادِ السَّيْفِ يُطْرِبُهُ
وَقَفَّ الصَّوَارِمِ كَالْأَوْتَارِ وَالنَّعْمِ
86. مِنْ كَلِّ مُبْتَدِرٍ لِلْمَوْتِ مُقْتَحِمِ
فِي مَارِقِ يُغَارِبُ الْحَرْبِ مُلْتَحِمِ
87. تَهْوَى الرِّقَابَ مَوَاضِيَهُمْ فَتَحَسَّبُهَا
حَدِيدُهَا كَمَا أَنْغَلَالاً مِنْ الْقَدَمِ
88. شُومٌ تَرَى مِنْهُمْ فِي كَلِّ مُعْتَرِكِ
أَشَدَّ الْعَرِينِ إِذَا حَرُّ الْوَطَنِيسِ حَمِي
89. صَالُوا فَنَائِلُوا الْأَمَانِي مِنْ عُدَاتِهِمْ
يِبَارِقُ فِي سِيَمَى الْهَيْجَاءِ لَمْ يُبْتَمِ
90. كَالنَّارِ مِنْهُ رِيَاخُ الْمَوْتِ إِنْ عَصَفَتْ
رَوَى صَرَى مَائِهِ أَرْضَ السَّوْعَى بِيَدَمِ
91. حَرَّانٌ يَنْفَعُ حَرُّ الْكَمْرِ عُثَّتُهُ
حَتَّى إِذَا ضَمَّتْهُ بَرْدُ الْمَقِيلِ ظَلَمِي
92. قَادُوا الشَّوَارِبَ كَالْأَجْبَالِ حَامِلَةً
أَمْثَالَهَا تَبْتَلَةً فِي كَلِّ مُصْطَلَمِ
93. مِنْ سُبْقِي لَا يُرَى سَوْطٌ لَهَا سَمَلًا
وَلَا جَدِيدًا مِنْ الْأَرْسَانِ وَاللُّجَمِ
94. كَادَتْ حَوَائِزُهَا تُذَمِّي جَحَافِلَهَا
حَتَّى تَشَابَهَتْ الْأَخْجَالَ بِالرَّيْنَمِ
95. يُنَارِعُ السَّنْعُ فِيهَا الطَّرْفَ حِينِ جَرَتْ
فَيَبْرِجُ عَانَ إِلَى الْأَنْارِ فِي الْأَكْمَمِ
96. خَاضُوا غُبَابَ السَّوْعَى وَالْحَيْثُ سَابِحَةٌ
فِي بَحْرِ حَرْبٍ بِمَوْجِ الْمَوْتِ مُلْتَطِمِ
97. حَتَّى إِذَا صَدَرُوا وَالْحَيْثُ صَائِمَةٌ
مِنْ بَعْدِ مَا صَلَّتِ الْأَسْيَافُ فِي الْقَمَمِ
98. تَلَاعَبُوا تَحْتِ ظِلِّ سُمْرٍ مِنْ مَرِحِ
كَمَا تَلَاعَبَتْ الْأَشْبَالُ فِي الْأَجَمِ
99. فِي ظِلِّ مَنْصُورِ اللَّيْوَاءِ أَنَّهُ
عَذْلٌ يُؤَلِّفُ بَيْنَ الذُّبِّ وَالْعَنْمِ
100. سَهْلُ الْخَلَائِقِ سَمَخُ الْكَيْفِ بَاسِطُهَا
مَنْبَرٌ لَقَطُهُ عَنْ لَاحٍ وَلَسْنِ وَمِ
101. أَعْرُ لَا يَمْنَعُ الرَّاجِعِينَ مَا طَلَبُوا
وَيَمْنَعُ الْجَارِ مِنْ ضَمِّهِمْ وَمِنْ حَرَمِ
102. شَخْصٌ هُوَ الْعَالِمُ الْكُلِّيُّ فِي شَرْفِ
وَنَفْسُهُ الْجَوْهَرُ الْفُذْسِيُّ فِي عِظَمِ
103. وَمَنْ لَهُ حَاوِزُ الْجِدْعِ الْيَبِيسِ وَمَنْ
يَكْتُمُهُ أَوْزَقَتْ عَجْرَاءُ مِنْ سَلَمِ
104. وَالْعَاقِبُ الْحَبْرُ فِي تَجْرَانِ لَاحٍ لَهُ
يَوْمَ التَّبَاهُلِ عُمِّي زَلْمَةِ الْقَدَمِ
105. وَالذُّبُّ سَأَلَهُمْ وَالْجِيحِيُّ أَسْأَلَهُمْ
وَالشُّعْبَانُ كَلَّمَهُمْ وَالْمَسَوَاتُ فِي الرِّجَمِ
106. وَمَنْ أَتَى سَاجِدًا لِلَّهِ سَاعَتَهُ
وَلَمْ يَكُنْ سَاجِدًا فِي الْعُدْمِ لِلصَّغَمِ

107. وَمَنْ عَادَاكُمْ أُمَّيَّةً نَعْتَابُ لَأَمْرِيهِ
قَبْلُكَ أَمْنَةً وَمِنْ سَائِرِ التَّمِيمِ
108. مَنْ مَثَلَهُ وَذَرَاغَ الشَّاءَ حَدَّثَهُ
عَنْ سُمَّيْهِ بِلِسَانِ صَادِقِ الرَّتَمِ
109. هَلْ مِنْ يَتُّمُّ بِحُكْمٍ مِنْ يَتُّمُّ لَهُ
بِمَا زَمَّوْهُ كَمَنْ لَمْ يَدْرِ كَيْفَ زَمِّي
110. هُوَ النَّبِيُّ السَّيِّدِي آيَاتُهُ ظَهَرَتْ
مِنْ قَبْلِ مَطْلَعِهِ لِلنَّاسِ فِي الْقَدَمِ
111. مُحَمَّدُ الْمُصْطَفَى الْمُخْتَارُ مَنْ حَتَمَتْ
بِحُجْرِهِ مُرْسَلُو الرَّحْمَنِ لِلْأَمَمِ
112. فَذَكَرَهُ قَدْ أَتَى فِي هَلْ أَتَى وَسَبَا
وَقَضَّاهُ ظَاهِرًا فِي الْبُيُوتِ وَالْقَلَمِ
113. إِذَا رَأَى الْأَعْمَادِي قَالُوا حَازِمُهُمْ:
حَتَّامٌ نَحْنُ نُسَارِي النَّجْمَ فِي الظُّلَمِ
114. بِهِ اسْتَعَاثَ خَلِيلُ اللَّهِ حِينَ دَعَا
رَبَّ الْعِبَادِ قَبْلَ الْبُرْزِ فِي الضَّرَمِ
115. كَذَلِكَ يُبَوِّسُ نَاجِي رَبَّهُ فَتَجَا
مِنْ بَطْنِ نُؤُونٍ لَهُ فِي الْيَمِّ مُتَتَّقِمِ
116. دَغَ مَا يَتُّوُلُ النَّصَارَى فِي تَبِيَّتِهِمْ
مِنْ التَّغَالِي وَفُلٍ مَا شَبَّتَ وَاحْتَكَمِ
117. صَلَّى عَلَيْهِ إِلَهُ الْعَرْشِ مَا طَلَعَتْ
شَمْسٌ وَمَا لَاحَ نَجْمٌ فِي دُجَى الظُّلَمِ
118. وَالرَّبُّ أَمْنَاءُ اللَّهِ مَنْ شَهِدَتْ
لِقَدْرِهِمْ سُورَةُ الْأَخْرَابِ بِالْعِظَمِ
119. آلَ الرُّسُولِ مَحَلُّ الْعِلْمِ مَا حَكَّمُوا
لَهُ إِلَّا وَعَدُّوا سَادَةَ الْأَمَمِ
120. بِيضُ الْمَفَارِقِ لَا عَابَ يُدْتَسِّهُمُ
شَمُّ الْأَنْوَابِ طِبْوَالِ الْبَاعِ وَالْأَمَمِ
121. هُمْ النَّجْوَى بِحِمِّ يَهْتَدَى الْأَنَامُ وَيُنْتَدِ
سَجَابَ الظُّلَامُ وَيَهْتَمِي صَبِيْبَ الدِّيَمِ
122. هُكْمُ أَسْمَاءِ سَوَامٍ غَيْرُ خَافِيَةٍ
مِنْ أَجْلِهَا صَارَ يُدْعَى الْإِسْمُ بِالْعَلَمِ
123. وَصَحْبُهُ مَنْ هُكْمٌ فَضَّلُوا إِذَا افْتَخَرُوا
مَا إِنْ يُقَصَّرُ عَنْ غَايَاتِ فَضْلِهِمْ
124. هُمْ هُمْ فِي جَمِيعِ الْفَضْلِ مَا عَدِمُوا
بِوَيْ إِخْوَانِهِ وَنَصَّ الدِّكْرَ وَالرَّحِمِ
125. الْبَادِلُ النَّفْسُ بِذَلِكَ الزَّادِ يَوْمَ قَرِيئِ
وَالصَّائِلُ الْعِرْضُ صَوْنُ الْجَارِ وَالْحَرَمِ
126. حُضْرُ الْمَرَابِعِ حُمُرُ السُّمْرِ يَوْمَ وَغَى
سُودُ الْوَقَائِعِ بِبَيْضِ الْفِعْلِ وَالشَّيَمِ
127. ذَلَّ التُّضَارُ كَمَا عَزَّ التَّظِيرُ هُكْمُ
بِالْبَيْتِ ذَلَّ وَالْفَضْلُ فِي عِلْمِهِمْ وَفِي كَرَمِ
128. مَنْ كَلَّ أَبْلَجَ وَارِي الزُّنْدِ يَوْمَ نَدَى
مُشْتَمِرٍ عَنْهُ يَوْمَ الْحَرْبِ مُصْطَلِمِ
129. هُكْمُ تَهْلُكٍ وَجْهٍ بِالْحِيَاءِ كَمَا
مَقْصُورُهُ مُسْتَهْلٌ مِنْ أَكْوَهِهِمْ
130. مَا رُوِّضَتْهُ وَسَّخَ الْوَسْمِيُّ يُرَدَّتْهَا
يَوْمًا بِأَخْسَنَ مِنْ أَنْوَارِ سَعْيِهِمْ
131. لَا عَيْبَ فِيهِمْ سِوَى أَنْ التَّنَزِيلَ بِهِمْ
يَسْتَكْوُونَ عَنِ الْأَهْلِ وَالْأَوْطَانِ وَالْحَتَمِ
132. يَا حَاتَمُ الرُّشْدِ يَا مَنْ عَلَّمَهُ عَلَمُ
وَالْعَدْلُ وَالْفَضْلُ وَالْإِنْفَاءُ بِالذَّمَمِ
133. وَمَنْ إِذَا حَفَّتْ فِي حَشْرِي وَكَانَ لَهُ
مَدْحِي نَجْوَتْ فَكَانَ الْمَدْحُ مُعْتَصِمِي
134. وَعَدَّتْني فِي مَنَامِي مَا وَثَّقَتْ بِهِ
مَعَ التَّقَاضِي بِمَدْحِ فِيكَ مُنْتَظِمِ
135. فَقُلْتُ : هَذَا قَبُولٌ جَاءَنِي سَلَفًا
مَا نَالَهُ أَحَدٌ قَبْلِي مِنَ الْأَمَمِ
136. لِيُذَكِّرَ قَوْلِكَ لَوْ حَبَّ امْرُؤٌ حَجْرًا
لَكَانَ فِي الْحَشْرِ عَنْ مَثْوَاهُ لَمْ يَرَمِ

137. فَوَقَّيْنِي - غَمِيرُ مَا مُرِّرٍ - وَعُودَكَ لِي
فَلَسْتُ مِنْ رُؤْيَاكَ أَضْغَانًا مِنْ الْخُلَمِ
138. فَقَدْ عَلِمْتُ بِمَا فِي الثُّغْمِ مِنْ أَرْبٍ
وَأَنْتَ أَكْبَرُ مِنْ ذِكْرِي لَهُ بِقَمِي
139. فَإِنَّ مَنْ أَنْفَذَ الرَّحْمُ دَعْوَتَهُ
وَأَنْتَ ذَاكَ لَدَيْهِ الْجَارُ لَمْ يُضْمِ
140. وَقَدْ مَدَحْتُ بِمَا تَمَّ التَّدْيِعُ بِهِ
مَعَ حَسَنِ مُفْتَنِّحٍ مِنْهُ وَمُخْتَنِّعٍ
141. مَا شَبَّ مِنْ خَصَلَتِي جِزْمِي وَمِنْ أَمَلِي
بِوَيْ مَدِيحِكَ فِي شَيْبِي وَبِي حَزْمِي
142. هَذَا غَصَائِي الَّتِي فِيهَا مَارَبْتُ لِي
وَقَدْ أَهْمَشْتُ بِهَا طَوْرًا عَلَى غَمِي
143. إِنْ أَلْتَقَاهَا تَخَلَّفَ مِنْ كُلِّ مَا صَنَعُوا
إِذَا أَتَيْتُ بِسِخْرِ مِنْ كَلَامِهِمْ
144. أَطَلَّتْهَا ضِمْنًا تَقْصِيرِي فَقَامَ بِهَا
عُدْرِي وَهَيْهَاتَ إِنَّ الْعُدْرَ لَمْ يَنْقُصْ
145. فَإِنَّ سَعِدْتُ فَمَدَّحِي فِيكَ مُوجِبُهُ
وَإِنْ شَقِيْتُ فَذَنْبِي مُوجِبُ الثَّقَمِ

1. Eğer Sel'a varırsan, Ciretu'l-'Âlem'dekileri sor ve Zû Selem'deki Araplara selam söyle.
2. Onlar için gözyaşı dökmeyeceğimi sanırdım. Fakat bırak gözyaşı dökmeyi, kanlısını dökmeye bile mani olamadım.
3. Gözyaşı akıtarak, dökerek ve sızdırarak geceliyorum. Beden ise İdam'da tezgâhta doğranmaya hazır et (misali).
4. Şanı üzüntü çekerek sevda yükleri yüklenmek olan kişi, onun göz pınarları gözyaşı ile dolup taşığında ayıplanmaz.
5. Kim beni onların tamamen toy ve körpe olan ceylanından kurtarabilir? O ceylan ki yarayı söz ile tedavi eden ender bir güzeldir.
6. Güzel ve eşsiz endamlıdan (kim beni kurtarabilir, o güzel ki) benim ona beslediğim umut ve onun için çektiğim acı bitmez.
7. Kalbi vurup öldürmede kılıç veya mızrak gibi olan o bakışlardan (beni kim kurtarabilir)?
8. Gecem uzadı ve göz kapaklarım uykuyla tanışmadı. Ne sabahladım ne de uyudum...
9. Gecemin uzayan anları, o sevgililere yakın olma umutlarını geciktirip boşa çıkarıyor.
10. O sevdiklerim beni, vuslatın dolu göğüsleri ile emzirmişler. O göğüslerdeki süttten kesilmiş çocuğun hali nasıl iyi olabilir?!
11. Onların kalplerinde oluşum, beni mutlu ediyordu. Bu, onların gönüllerine uzak olduğum için mutsuzluğa dönüştü.
12. Sevgim onlara, özlemim onlara, aklım onlarda, iniltim onlar için, tutuşmam onlar için.
13. Sevgili ile yaşadığımız o günler ne güzeldi! Fakat onlar benim için uzun sürmedi. Nitekim Allah dışında hiçbir şey devam etmez.
14. Nice azarlayan, beni zorla irşâd etmeye çalıştı. Aklını yitiresin! Sen sağıra işittirebilir misin?
15. Kısalt. Uzat. Özür dile. Ayıpla. Teselli et. Yardım et. İhanet et. Tebrik et. Eziyet ettir. Yumuşak davran. Sert davran. Bırak. Ayıpla.
16. İçini beni kötülemele doldurdun. Hazmet içindekini. Nitekim çoğu insanların ölümü hazımsızlıktandır.
17. Kusurlu olan, benim. Düşmana sırlarımı ben açtım ve her tür tehlikeye kendimi maruz bıraktım.
18. Sırlarımı, ağzım söylüyor. Kalbin sırları, ağzın söylemesi dışında, açığa çıkmaz.
19. Sen benim için konum bakımından insanların en özelsin. Çünkü bana göre, esir almada insanların en kudretlisin.

20. (Sen) öyle bir gruptansın ki onun özleri, arazları değersizleştiriyor ve o grup her mazlumun yükünü yükleniyor.

21. Aldatmaksızın bana iyilik yaptın. Samimice öğütte bulundun ve nimetler bahsettin. Hüküm senin dilediğin gibi davran.

22. Keşke ölüm, bana nasihatine engel olsaydı ve ikimiz de kuşkuların verdiği eziyetten kurtulsaydık.

23. Konuşmalarında eksikliğini söylemen ve beni eleştirmen bana yeter. Eksiklikleri artık söyleme ve kötüleme.

24. Beni kınayanlarla sevgi konusunda anlaştım. Onlar da nasihat etmeyi bıraktılar. Farzet ki oldu ve nasihat ettiler. Nasihatlerinin bana ne yararı olur ki?

25. O kınayanlara güvendiğimden beri sağlığımı yitirdim. Pişmanlık dışında bir şey de kazanmadım.

26. Sevgili uzaklaştı diye onu unuttun ve düşünmüyorsun dediler. Dedim ki: (Ne unutmam!) Sıhhatimi de unuttum, hastalıktan iyileşmeyi de.

27. Ceylan gözlüleri görmeden önce, kanımı döken bir kılıcı hiç görmemiştim. Yıkılmayıp hep ayaktaydım.

28. Dediler: “Sabret”. Dedim: “Sabrım geniş değil, sabredemem.” Dediler: “Onları unut”. Dedim: “Sevgim gelip geçici değil, bakidir.”

29. Ruhum yok olup gittiğinde ve ben ölüp yok olduktan sonra dirildiğimde onları unutabilirim ancak.

30. Allah, beni kınayanları korusun ve onlara beni kınamayı ilham etsin. Onların sevgilileri anmaları, benim kederimi giderdi.

31. Dediler: “Aşkın gayesinin, gönülleri ve akılları gasbetmek olduğunu bilmez miydin?”. Dedim: “Bilmezdim.”

32. Onları sevmeyen önce –ki sevmek kutsaldır- ceylan gözlülerin, Harem’de avlanmayı helal kıldıklarını bilmezdim.

33. Bir gün döneceklerini umuyordum ve kınama esnasında döndüler lakin bana verdikleri sözden.

34. Onlar uzaklaştıktan sonra, gönlümü dindiren ve sevindiren her şey bana isyan etti gözyaşları hariç.

35. Gittiklerinde başıma gelenleri görseydin eğer, ayrıldıkları günde çektiğim azap nedeniyle bana yas tutardın.

36. Ey kaybolup gidenler, aşk bedenimi yıprattı. Nitekim sürekli yağın bol yağmurun yokluğundan da dal soluyor.

37. Ah keşke bilsem! Sizin aşkınız aklımı alan bir büyü müydü? Yoksa o bir tür delilik (kaçıklık) miydi?

38. Doğruyu yanlıştan ayırmam zayıfladığı için, zor zamanlarda bana öğüt verenler olarak sizden, (öğüt) isteğinde bulundum ve şişmandan yağ diledim.

39. Eski ve yeni neyim varsa, nice kez sizin için gönüllü olarak verdim. Size hasım olan herkesi sizden hoşnut kıldım.

40. Kim hedefine balı koymuş ise arının sokmasından doğacak acıdan korkmaz.

41. Evvela faziletlerin beni insanlar arasında ötre ile müpteda (özne) yapacağını ve yücelteceğini düşünüyordum. Fakat onlar, kasem harfleri oldular (kasem harfleri gibi beni hafif ve cer ettiler. Yani düşürdüler ve alçalttılar).

42. Ne atalardan gelen üstünlükler ne de takva, övünme gününde beni “üstünlükler sahibi” diye adlandırdı ve yeminime geçerlilik sağladı.

43. Eğer azmin kafiyelerle yüklü bineklerini teşvik etmeseydim, (söz tüccarları) şeref ve üstünlüğe yakında önderlik edeceklerdi.

44. O söz tüccarları ki fikir dalgalarından elde ettikleri özlü sözleri, beğeni çarşısına sunuyorlar.

45. Manası açık bütün lafızlardan oluşan (bir manzumedir bu), Arapların ve Acemlerin en hayırlısının medhi, onu süslüyor.

46. O ki seçilmiştir, doğru yola iletendir, nebî ve resûllerin en yücesidir, soylu Abdullah’ın oğlu Muhammed’dir.

47. Huyu temizdir ve huyu temiz olanın oğludur, huyu temiz olanın oğludur, huyu temiz olanın oğludur.

48. Nebilerin hayırlısıdır. Bunun delili, Hicr (Sûresinde) naklen ve aklen ortada, onun yolu da açıktır.

49. Yüce Allah’ın, kendisine yemin ettiği kişi ile yemininde Allah’ın ismini zikreden kişi arasındaki fark ne kadar da büyük!

50. Ümmidir; okuma-yazma bilmez. İki keskin olan kalem ve kılıcın ona boyun eğmesi ile Yüce Allah onun mucizesini göstermiştir.

51. Yiğitler endişeliyken, onun kararlılığı desteklenmektedir. Savaş kızışmışken onun bağışlaması umulur.

52. O, Allah tarafından desteklenen bir kişidir. Onu, mahlukâtı yaratan Allah’tan sadır olan bir inayet desteklemektedir.

53. O, mucizeler göstermiştir. Kör, onun tükrüğü ile şifa bulmuş, savaşta onu gören ise kör olmuştur.

54. Selam sahibi Allah’tan ona selam var. Onu daru`s-selâm’da (âhirette) ümmetlere şefaât eder görürsün.

55. Onun siması nice kez, tozlu karanlık geceyi aydınlatmıştır. (Öyle ki o gecede) gri atlar, renk açısından siyah atlardan daha karadır.

56. Öyle bir savaşta (aydınlatmıştır) ki atlar toprağı tozutmuyor. Çünkü keskin kılıçlar toprağı kanla yoğurmuş.

57. O öyle değerli bir sığınandır ki eğer gece ona sığınsaydı sabahtan itibaren insanlar karanlıkta yaşarlardı.

58. Onun görüntüsü, apaçık dolunay gibidir. Güzel kokusunun hoşluğu ise zapt edilemeyen misk kokusu gibidir.

59. Onun minnet etmesi, iyiliğinin ömrünü yok etmez. Onun eziyet etmesi de suçlunun ruhunu kötü bir şekilde incitmez.

60. Dostlarına, onlarda bulunanların dışında, şefaatinin faydalarından büyük bir mülk veriyor o.

61. Onun ağzı, مَعْنَى kelimesinin tersi olan نَعْم (evet) ile doludur. Kendisinden bir şey isteyene, نَعْم dışında başka bir şey demedi bir gün.

62. Eğer bir kavmin toprağına konarsa, onların ağır yüklerini indirme imkânını onlara vererek yardımında bulunur.

63. Onun görüşleri, hediyeleri, kini, öfkesi ve affı bütün insanlara rahmettir.

64. Onun, elleriyle yaptığı cömertliğin bulutları kulların üzerinden ayrılıp gitmedi. Oysa (gerçek) bulutların cömertliği durmadı ve dağılıp gitti.

65. O, düşman ordularını savaşarak yok etti. Ölü, esir ve yenilmişin dışında kimse göremezsin.

66. Onun yüzünün parlıtısı, her karanlığı ateş gibi aydınlatıyor. Yiğitliği de ateş gibi bütün suçluları yok ediyor.

67. O, suçluları yok etti. Onların biriktirdikleri, artık hazinenindir. Canları da kılıcın, cesetleri ise akbabalarıdır.

68. Onların bekârı, kılıcın ağzı ile parçalanıp dağılmış, evlisi ise mızrağın ucuna dizilmiştir.

69. Onların saçı ak olmaya başlamış. Aldıkları yaralar, kulak etrafındaki beyaz saç değil, kılıç uçlarını, Hint kılıçlarının ucunu kana doyuruyor.

70. O, alacaklı kıyafeti içinde ve ganimet sahibinin kararlılığıyla emir verip yasak koyarak ölümü

kullanıyor.

71. O, suçlulardan isyan edenlerin kötülüklerine, kötülük ile karşılık veriyor. Onların hiçbirine saldırmıyor.
72. Dağılmış ve parçalanmış bir halde yere saçılmış olan es-Sa’d’a⁵⁴ ait zırhların halkaları,
73. Parçalanmış bir kâğıt sayfası üzerinde acemi bir elin yazdığı yazı harfleri gibiydi.
74. Merhab, o (Peygamber’den) bir “merhaba ve hoş karşılama” görmedi. Merhab, kale ve saray düştüğünde, kendi isminin aksi ile karşılaştı.
75. O Peygamber, onların saldırısını, öyle cesur yiğitlerle karşıladı ki o yiğitlerin üzerinde kalplerinden oluşan zırhlar vardı.
76. O, fetih bekleyip galip gelenlerle, kararlı olanlarla ve haktan ayrılmayanlarla (karşıladı düşmanları).
77. O yiğitler ki kılıç darbeleri ile kuşanıyorlar ve açık yüzlerini, savaşın tozları ile örtüyorlar.
78. Onlar, savaşmak isteyip öldürüyor, (bunda) ısrar edip (bunun için) acele ediyor, (bir şeyi kökünden) yok ediyor, saldırıyor, gözü korkutuyor ve düşman kesiliyorlar.
79. Onlar, (karşısındakileri) çabucak biçen keskin kılıçlar ve dağın zirvesine süratle tırmananlar ile (karşıyorlar).
80. (O peygamber), Allah’tan uzaklaşmayıp ona sığınan, tehlikelere atılan ve davranışlarında düzenli olandır.
81. Onun ahlakı güzeldir. O, kimseye boyun eğmez. Hüküm ve hikmetle ilgili olarak mucizeleri çoktur.
82. Buna göre, Hak, ufukta (görünürdür). Şirk yer altında (görünmezdir). Küfür, korku içindedir. Din ise Mekke’de saygındır.
83. Ordu ve (savaş meydanındaki) toz duman, kara bulutların altında birikmiştir; o birikmişin gölgesindedir, o birikmişin gölgesinde.
84. (O peygamber), mızraklarının ucuna kin ve öfke yeri olan kalpleri yerleştiren silahlı yiğitlerden genç bir grup (ile birlikte karşıladı).
85. Onların tümünün kılıç başları uzundur (uzun boylu yiğitlerdir). Kılıç sesleri, çalgı teli ve nağmeler gibi onları coşturuyor.
86. Onların hepsi, savaş tozlarıyla kızışmış olan savaş meydanına ölmek üzere aceleyle atılıyorlar.
87. Onların keskin kılıçları, boyunlara iniyor. Sanırsın o kılıçların malzemesi (demiri), eskiden kalma prangalardandır.
88. Onlar, gururlu ve sert bakışlıdırlar. Savaş kızıştığında, onları her savaşta, inlerindeki aslanlar gibi görürsün.
89. Onlar saldırınca, düşmanlarından istediklerini, savaş dışında çeklip kullanılmamış parlak kılıçlarla alırlar.
90. Ateş gibi olan kılıçlardan ölüm rüzgârları estiğinde, suya doymuş ve hiç çekilmemiş o kılıçlar, savaş toprağını kana doyuruyor.
91. O kılıçlar çok susuzdur. Onların şiddetli susuzluğunu, saldırının harareti gideriyor. Öğle serinliği onları sarınca da onlar susamaya başlıyor.
92. O yiğitler, cılız ve çevik atları sürdüler. O atlar ki dağ gibidirler ve her savaşta sarsılmadan duran dağ gibileri taşıyorlar.
93. Öne geçen o atlar için ne eskimiş kırbaçlar ne de yeni gem ve yularlar görülür.⁵⁵
94. (O atlar, o kadar hızlı koşuyor ki) onların toynakları, neredeyse üst dudaklarına değip kanatıyor. Öyle ki atların ayaklarındaki beyazlık ile dudaklarındaki beyazlık birbirinden ayırtedilemiyor.

⁵⁴ es-Sa’ d, yaptığı zırhlarla tanınan bir yerleşim biriminin adıdır.

⁵⁵ Yani Söz konusu atlar daima öndeler, kırbaç ve gеме ihtiyaçları yoktur.

95. O atlar koştuğunda, kulak ve göz onları görmek için yarışıyor; ancak onların tepelerdeki izlerini yakalayabiliyorlar.

96. Atlar, ölüm dalgaları ile dalgalanan bir savaş denizinde yüzerken, o yiğitler de savaş seline kapılıyorlar.

97. Öyle ki kellelerde kılıçların şakırtısından sonra atlar henüz dinlenip yemlenmeden, o yiğitler (savaşa) gidiyorlar.

98. Onlar sevinçten ve mutluluktan, ormanlarda oynaşan aslan yavruları gibi, mızrakların gölgesinde oynuyorlar.

99. Sancağı muzaffer olanın gölgesinde... Onun öyle bir adaleti var ki kurt ile kuzuyu bir arada yaşıyor.

100. O, güzel ahlaklıdır; eli açık ve cömerttir. Sözleri, لا (olmaz), لن (olmayacak) ve لم (olmadı) sözcüklerinden uzaktır.

101. Soylu biridir. İsteğe bulunanların taleplerini geri çevirmiyor. Kendisine sığınanı da haksızlığa uğramaktan ve mahrumiyetten koruyor.

102. Öyle bir kişidir ki şerefte âlemin tümüdür. Onun ruhu da azamette kutsal bir cevherdir.

103. Öyle biridir ki kuru ağaç gövdesi onunla konuşmuş. Öyle biridir ki selem ağacından olan değnek, onun elinde yeşerip yapraklanmış.

104. Tebâhul (beddua) gününde yanlış yola girmesinin sonucu Necran’daki rahip el-’Âkib, ona görünmüş.

105. Kurt, ona selam vermiş. Cin, ona inanıp müslüman olmuş. Yılanlar ve kabirdeki ölüler, onunla konuşmuş.

106. O ki doğduğu saatte dünyaya Allah’a secde ederek gelmiş ve ömründe putlara hiç secde etmemiş.

107. O ki annesinin ismi (Âmine), onun ümmetine sıfat olmuş. Böylece o ümmet, tüm cezalardan “âmine” yani güvende olmuş.

108. Onun gibi kim var ki?... Koyunun kolu ona, gerçeği söyleyen bir dille, zehirli olduğunu söylemiş.

109. Kim sevdasını yayar? Kim ona sevgisini gösterir? İşte seven o kişi, düşmanın attıkları ile nasıl vurulduğunu farketmeyen kişi gibi olur.

110. O öyle bir peygamberdir ki insanlara daha gönderilmeden önce mucizeleri ortaya çıkmış.

111. O, seçilmiş Muhammed’tir. Rahmân’ın uluslara gönderdiği elçiler, o şerefli kişi ile son bulmuş.

112. Onun adı, “Hel etâ”da ve Sebe Sûresinde geçmektedir. Üstünlükleri, Nûn ve el-Kalem sûrelerinde açıkça yer almaktadır.

113. Düşmanları onu gördüğünde, onların akıllısı: “Karanlıkta yıldızla birlikte ve yıldızın ışığında, ne zamana kadar yürümeye devam edeceğiz” derdi.

114. Hz. İbrahim, Kulların Rabbi’ne dua ederken onu yardıma çağırırdı. Bunun üzerine Hz. İbrahim ateş içinde olduğu halde serinlik buldu.

115. Aynı şekilde Hz. Yûnus da Rabbine yalvardı. Bunun üzerine o da denizde kendisini yutmuş olan balinanın karnından kurtuldu.

116. Hristiyanların, peygamberleri için söyledikleri abartıları bırak. (Peygamber’in için) söyle söylemek istediğini ve dilediğin gibi davran.

117. Güneş doğdukça ve kapkaranlıkta yıldız parladıkça, Arşın Sâhibi, o Peygamber’in makamını yüceltsin.

118. Arşın Sâhibi, onun soyunun (makamını da yüceltsin). Onlar ki Allah’a karşı samimidirler ve el-Ahzâb Suresi onların yüceliğine şahitlik etmektedir.

119. Peygamber’in ailesi, ilim yuvasıdır. Allah için hükmettikleri sürece, milletlerin en efendisi sayılacaklardır.

120. Saçları aktır (iffetlidirler / yaşlıdırlar / keldirler / köle değiller). Onları kirletecek bir kusur yoktur.

Gururludurlar. Uzun boylu yığittirler.

121. Onlar yıldızlar gibidir. Onların sayesinde karanlıklar dağılır, insanlar hidayete erer ve rahmet yağmurları yağar.

122. Onların gizli olmayan yüce adları vardır. Bu adlar nedeniyle, (Arap dilinde) özel isme ‘alem (dağ / bayrak) denilir olmuştur.

123. Onun ashabıdır, üstünlük sahibidirler. Övündüklerinde sonsuz üstünlüklerinden ödün vermiyorlar.

124. Onlar, (Hz. Peygamber’e kan bağıyla) kardeş olma, akraba olma ve hakkında ayet nazil olma dışındaki bütün üstünlüklerde birbirlerine eşit olup ayırdıkları.⁵⁶

125. Onlar, ziyafet gününde yemek verir gibi canlarını veriyorlar. Kendilerine sığınanları ve eşlerini korudukları gibi de ırzlarını koruyorlar.

126. Meraları yeşildir. Savaş gününde mızrakları kırmızıdır. Çatışmaları karadır. Huyları ve davranışları beyazdır.

127. Cömertlikte, soyluluk ve ilim açısından üstünlükte, onların benzeri az olduğu gibi, altın da onların katında zelif olup değersizdir.

128. Onlar güler yüzlüdürler. Cömertlik gününde ateşleri hep tutmuş haldedir. Savaş gününde de kollarını sıvayıp düşmanın kökünü kazıyorlar.

129. Onların yüzü hayâ ile parladığı gibi ellerinde de الحياءın maksuru olan الحیا (bolluk ve bereket) parlamaktadır.

130. Bir ilkbahar gününde, ilkbahar yağmurunun çehresini süslediği bahçe, onların yürürken bıraktıkları izlerden daha güzel değildir.

131. Yanlarında misafir kalanların onlara, ailelerini, vatanlarını ve çevrelerini unutturması dışında o sahabelerde hiçbir kusur yok.

132. Ey son Peygamber, ey ilmi, adaleti, üstünlükleri ve sorumlulukları yerine getirmesi bayrak gibi olan!

133. Ey o ki haşirde korktuğumda, ona methiyem varsa kurtulurum ve o methiye benim sığınağım olur.

134. Senin için nazmedilecek bir methiye karşılığında, güvendiğim bir söz verdin uyumda bana.

135. Bu, bir kabuldür dedim. Benden önce, ümmetlere mensup hiç kimsenin nail olmadığı (söz) bana peşinen geldi.

136. Senin sözün doğru olduğu için, eğer kişi bir taşı bile sevse, haşir gününde o taşın durduğu yerden ayrılmaz.⁵⁷

137. Mecbur değilsen de bana verdiğin sözlerini yerine getir. Senin (görüldüğün) rüyalar, karmakarışık (yalancı) rüyalardan değildir.

138. Gönlümdeki ihtiyacı biliyorsun. Onu dilimle ifade etme gereksiniminden sen çok münezzehsin.

139. Kim ki Allah onun duasını kabul ederse -ki sen osun- o kişiye sığınan, zulüm görmez.

140. Baş ve sonu güzel olan ve tüm bedii sanatları ihtiva eden bir kaside ile seni methettim.

141. Seni ihtiyarlığında ve kocamışlığında methetmek dışında hiç bir şey, hırsımı ve umudumu diri tutmadı.

142. Bu (kaside), isteklerimi ve ihtiyaçlarımı gideren asâmdır. (Hz.Musa gibi) bazen onunla koyunlarıma yaprak silkerim ağaçtan.

⁵⁶ Söz konusu üç özellik, sadece Hz. Ali’ye aittir. Diğer özelliklerde ise bütün sahabe birbirine eşittir. Ayrıca bu beyit şairin mezhebini de dile getirmektedir.

⁵⁷ Kişi o taş ile birlikte haşır olur. Burada “Kişi sevdiği ile beraberdir” anlamındaki ünlü Hadîs-i Şerîfe işaret edilmektedir.

143. O asâyı (yere) atarsam, bana söylenilen sihirli sözlerin tümünü yutar.

144. O istekleri kusurum dâhilinde uzattım. Onlarla özrümü ifade etmeye çalıştım. Ne yazık! Bu özür de (istediğim gibi) olmadı.

145. Eğer mutlu olursam, sebebi seni methetmemdir. Mutsuz olursam ise benim günahım bu cezayı gerektirendir.